

Twintig spreeklessen: eenvoudige aanwijzingen en oefeningen ter verwerving eener gezonde, duidelijke, natuurlijke spraak

<https://hdl.handle.net/1874/289189>

96

20 Spreeklessen.

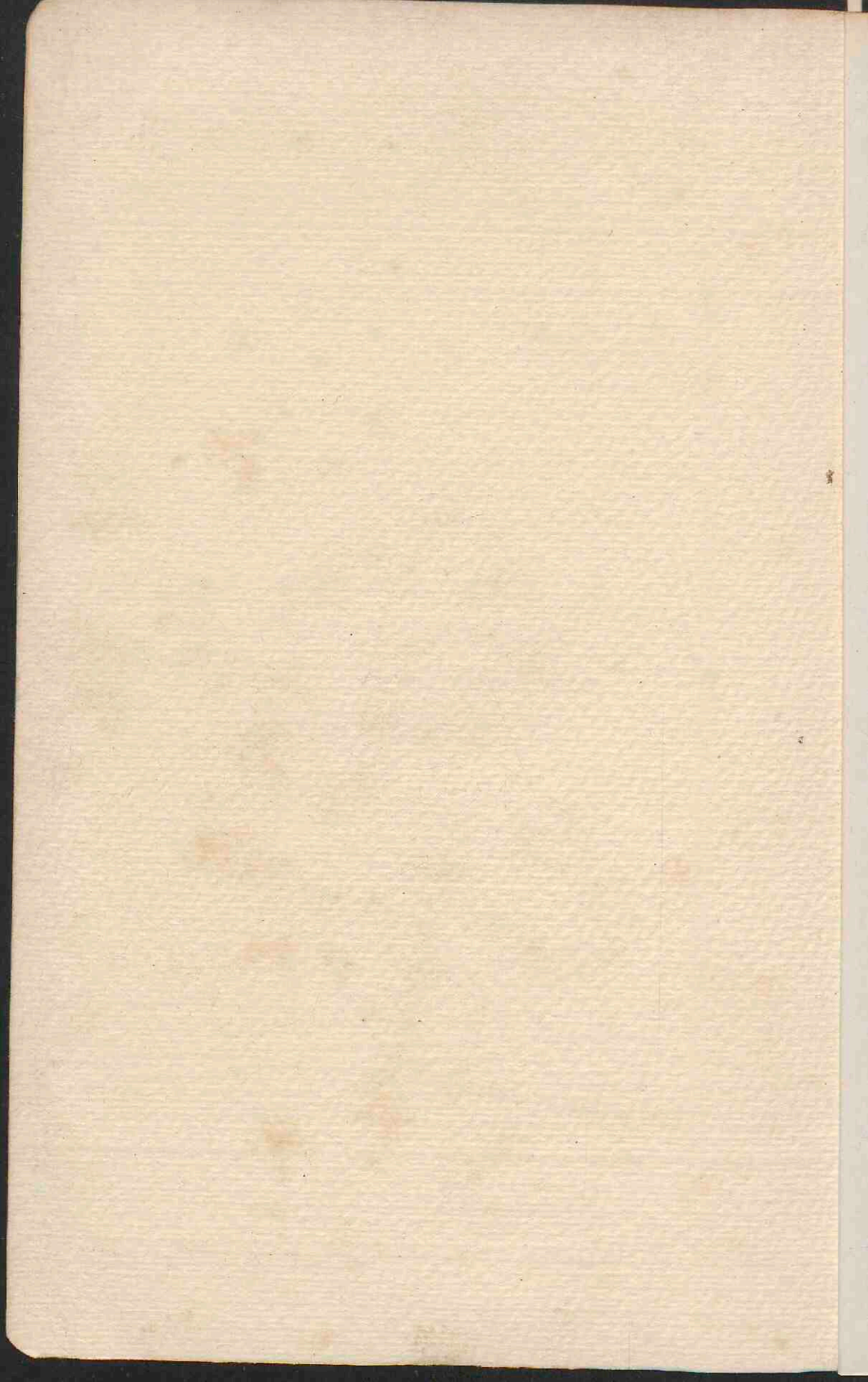
2e druk.

Eenvoudige aanwijzingen en oefeningen ter verwerving eener gezonde, duidelijke, natuurlijke Spraak.

door

J. H. de Vries

Bij J. B. Wolters — Groningen, Den Haag, 1916.

TWINTIG SPREEKLESSEN.

17/11/17

THE GREAT

4

TWINTIG SPREEKLESSEN.

EENVOUDIGE AANWIJZINGEN EN
OEFENINGEN TER VERWERFING EENER GEZONDE,
DUIDELIJKE, NATUURLIJKE SPRAAK,

DOOR

K. VELDKAMP,
RIJKS-SPRAAKLEERAAR TE GRONINGEN.

TWEDE, HERZIENE DRUK.

f 0,90.

BIJ J. B. WOLTERS' U. M. — GRONINGEN, DEN HAAG, 1916.

N.B. De aandacht wordt gevestigd op den
geheel omgewerkten herdruk van

K. VELDKAMP,

„DE TECHNIEK VAN HET SPREKEN.”

In dezen herdruk worden, in verband met de uitkomsten van allerlei wetenschappelijk onderzoek en met de nieuwste inzichten op spraak- en zang-paedagogisch gebied, de hoofdkwesties in zake ademtechniek, toonvorming en uitspraakleer tot een eindbeslissing gebracht.

VOOR DEN TWEEDEN DRUK.

De eerste oplage was in enkele maanden uitverkocht. Daaruit besluit ik, dat dit handige oefenboekje met ze'n bevattelijke aanwijzingen velen welkom is geweest. In deze nieuwe oplage werden enkele aanvullingen en verbeteringen bezorgd.

K. V.

VOORWOORD.

De uitspraak onzer zangers(essen) en tooneelisten is onnatuurlijk.

Slap, slordig! Slecht spreekt over 't algemeen ons volk! Alles wat in de goede richting ter verbetering daarvan wordt ondernomen, verdient waardeering en steun.

Wat wij in de concertzaal en in den schouwburg te hooren krijgen van het meerendeel onzer jongere tooneelisten, zangers en zangeressen, van de menschen dus, die *spreken* „leerden”, is echter ook *allesbehalve* *bewonderenswaardig*. Met deferentie voor de gunstige uitzonderingen, mogen we zeggen, dat over 't algemeen en *de loonvorming* en *de uitspraak onnatuurlijk* zijn.

Het bedenkelijkste daarbij is, dat het publiek, door de algemeenheid van het verschijnsel, en door de gewenning, de juiste beoordeeling ontgaat. Komt het teere onderscheidingsvermogen van eenvoudige zielen een enkele maal — de algemeene opinie trotseerend — aarzelend tot uiting: dan zegt „men”, dat „zulke menschen” er geen „*verstand*” van hebben.

(Erger nog is het echter gesteld met wat we van den kansel hooren, van vele predikanten, die zoogenaamd „methodisch” leerden spreken. En men berust in deze onnatuur, meenende, alleen door een zoo malle manier van doen zijn keel te kunnen sparen).

Oorzaken van deze onnatuurlijke uitspraak.

1. De onvolkomen resultaten van het *spreekonderwijs* zijn hoofdzakelijk te wijten aan onvoldoende bevoegdheid van vele spraakleeraren(essen), die, zonder dieper inzicht in het wezen der dingen, zonder begrip o. a. van individueele aanpassing en van taalschoonheid, zich bij hun onderwijs bepalen tot de toepassing van enkele grove voorzieningen, waarmede niet anders dan grove resultaten te bereiken zijn.

Mijn korte cursussen voor reeds gevestigde spraak- en zangleeraren(essen) zijn dan ook vooral gericht op het aanbrengen van inzicht en

oordeel, van kennis- en hanteering der middelen betreffende de *fijnere reguleering* eener *natuurlijke toonvorming* en *-uitspraak*.

2. Voor een ander deel ligt de oorzaak echter hierin, dat men zich bij het Spreekonderwijs bedient van *ondoelmatige oefenstof*:

Het is de onvolprezen verdienste van wijlen Mej. ANNA FLES (ELDAR), dat zij, 30 jaar geleden, in haar „Spreeken en Zingen” een aangenaam leesbaar exposé gaf der meeningen van talrijke bekende grootheden, over toonvorming en uitspraak. Een misgreep is het echter geweest, dat zij, in navolging van JULIUS HEY, daarbij samenknutselde, (gedeeltelijk uit het Duitsch in het Hollandsch overbracht) allerlei malle oefeningen.

Wie zelf vroeger deze oefeningen moest doormaken, gebruikte ze ook weer bij zijn leerlingen. De *stuur* bestendigde en vermenigvuldigde aldus de nadeelen van een verkeerd inzicht.

Want: Deze *onnatuurlijke* oefenstof wekt niet het besef van- en de begeerte naar de „evenwichtige” uitspraak, die het zeggen van *begrepen* en *gevoelde* taalvormen zoo vanzelf meebrengt. Het geregelde gebruik van onnatuurlijke oefenstof verstompt juist dit besef.

Mijn handboek „De techniek van het Spreken”.

Toen de opdracht der Regeering tot het leiden van een cursus te Groningen ter vorming van Spraakleeraren, mij aanleiding gaf tot het schrijven van mijn Handboek (1911), heb ik, bij het inrichten der oefeningen, dan ook vooropgesteld:

- dat we slechts weinig eigenlijke oefeningen noodig hebben;
- dat de onvermijdelijke vóóroefeningen, ter mechaniseering van de juiste vorming der afzonderlijke klanken en klankverbindingen, moeten bestaan in doelmatige groepeerings van losse woorden; en
- dat we voor 't overige „natuurlijke oefenstof” moeten gebruiken: bekende uitdrukkingen, spreekwoorden, mooie zinnen.

De beoordeeling van mijn handboek.

Mijn „Techniek van het Spreken” werd bijzonder gunstig beoordeeld: Prof. Dr. H. Burger, (Neus-, Keel- en Oor-specialiteit te Amsterdam) in „*Ned. Tijdsch. v. Geneeskunde*”:

„Het boek van Veldkamp staat wetenschappelijk beslist hooger dan ELДАР; het geeft een schat van oefeningen. Uit geen andere handleiding spreekt zooveel overtuigende liefde voor de schoonheid en den rijkdom der Nederlandsche Taal.”

Hilma Henningsson (Lehrerin für Diction, Stockholm):

In seiner lebendigen und erfinderischen Fülle scheint mir dieses Buch eines der besten auf diesem Gebiet. In meiner Arbeit schätze ich es hoch als Wissensquelle.”

„De School.”

. . . . „Veldkamp's Techniek is No. 1 op dit gebied in onze taal.”

„De Varende Zanger.”

„Het boek van V. is duidelijk en degelijk, geeft naast het *hoe* het *waarom*. Keurige zaken als resonans, assonans, intonatie, articulatie zijn hier magistraal behandeld.”

„De Koorbode.”

„Meer volledig, meer op de practijk berekend, bestaat er geen enkel werk in binnen- noch buitenland.”

Waarom deze kleine uitgave?

Voor het particuliere spreekonderwijs, (ook voor verschillende onderwijs-inrichtingen en voor zangklassen) was er, naast mijn handboek, vraag naar een kleiner, eenvoudiger werkje. Gaarne heb ik daarom gevolg gegeven aan het verzoek van den Uitgever, tot het bijeenbrengen, in een beknopt bestek, van alles wat aan oefeningen en aanwijzingen noodig of dienstig kan zijn bij het gewone spreekonderwijs.

De practische stemstudie en de moderne wetenschap.

Het blijft de duurzame trots van ons practici, dat het een zangleeraar is geweest, die den *keelspiegel* uitvond. De meerdere wetenschap over bouw en werking der stem, die van deze uitvinding dagteekent, is zeer ten goede gekomen aan de medici, bij de practische stemstudie heeft ze echter geleid tot de z.g. *mechanistische leerwijze*.

Toen ik in 1913, met het oog op mijn college's voor de studenten in de letteren aan de Rijks-Universiteit te Groningen, een studiereis maakte ter bijwoning van het onderwijs aan eenige Deutsche Hoogescholen, was ik in de gelegenheid, zelf-, en van anderen te vernemen, dat men bij onze naburen, evenzeer als bij ons, nog ver van ontworsteld is aan de onderwijsmethode's, waarbij, ten koste van het resultaat, en soms tot schade van het orgaan, de gehoorsontwikkeling verwaarloosd en gehinderd, wordt door het letten op allerlei houdingen en standen der organen.

Naast onbegrensde waardeering voor den wetenschappelijken arbeid op het gebied der fonetiek, waaraan ook de practische stemstudie vele gegevens ontleent, is er misschien zelfs plaats voor eenige vrees, dat ook in het hedendaagsche *talen*-onderwijs een overeenkomstig element aanleiding geeft tot de bescheiden gefluisterde verzuchting, of we niet op weg zijn, de heele wereld tot één groot Doofstommen-Instituut te maken.

De inrichting van deze kleine uitgave.

In verband met het voorafgaande zij hier opgemerkt,

— dat in dit kleine werkje, als onnoodig, alle *wetenschappelijke motivering* wordt vermeden;

— dat, voor de regeling van het foutieve, eenvoudige waarnemingen en oefeningen worden aangegeven, die onder de bevassing vallen zelfs van jonge leerlingen;

— dat bij een en ander de waarneming steeds wordt afgeleid van het gebeuren in het eigenlijke stemorgaan, en zoodra mogelijk wordt gericht op *het klinkende resultaat*.

Wat dit werkje omvat:

De aanwijzingen en oefeningen zijn gegroepeerd in de volgende 20 lessen:

1. Regeling der adembeweging.
2. Ontwikkeling der adembeweging. Versterking der uitademing. Adembeheersching.
3. Regeling der toonvorming. Resonans-oefeningen.
4. Resonans-oefeningen op wisselende toonhoogte.
5. Verdere resonans-oefeningen.
6. Het inzetten van een klinker.
7. Het opdrijven der adem-energie.
8. Grove uitspraak-fouten bij klinkers.
9. Grove uitspraak-fouten bij medeklinkers.
10. Uitspraakvaardigheid (Rhythmische articulatie-figuren).
11. Een vol-klinkend geluid. Draagkracht.
12. Een natuurlijke uitspraak.
13. Verschillende klinkeroefeningen. Toepassingen.
14. Medeklinkeroefeningen. Toepassingen.
15. Vlotte en duidelijke uitspraak der samengestelde slot-medeklinkers.
16. Gemengde oefeningen.
17. Een levendige spraak.
18. Fluisterend oefenen.
19. Dagelijksche oefening voor uitspraak en adembeheersching.
20. Leesstof.

Een *Register* ten behoeve van hen, die voor een bepaald onderdeel aanwijzingen en oefeningen zoeken.

EERSTE LES.

Regeling der adembeweging.

Uitlegging.

Voor het juiste gebruik onzer stem en voor de doelmatige vorming onzer spraakgeluiden is in de eerste plaats noodig: een *goede adembeweging*.

Onze spraakgeluiden ontstaan n.l., doordat op bepaalde plaatsen in de luchtwegen tijdelijk weerstand wordt geboden aan den uitgedreven adem:

Voor het vormen van een **p** wordt die weerstand b.v. geboden door de sluiting van de lippen. Voor de vorming van het *stemgeluid* wordt die weerstand geboden (door de gespannen *stembanden* of *stemlippen*) in de zogenaamde *stemspleet*.

De adembeweging bestaat in een afwisselende verwijding en vernauwing van de borstkas, waardoor een overeenkomstige verwijding en vernauwing van de longen plaats vindt.

De longen zijn eenigszins kegelvormig: boven spits, onder breed.

De doelmatigste adembeweging is dus die, waarbij de borstkas vooral aan de onderzijde wordt verwijd.

Juist aan de onderzijde laat onze borstkas, zonder groote inspanning, een belangrijke verwijding toe.

Bij de regeling der doelmatige adembeweging denken we voorloopig nog niet aan de vorming van spraakgeluiden; en het komt meer aan op „*de goede manier*”, dan op den *omvang* van de beweging.

De rustige, natuurlijke adembeweging regelen we het gemakkelijkst door te denken aan **ruiken**.

Ruiken, niet in de betekenis van *opsnuiven*, geur *onderzoeken*, maar ruiken in den zin van:

geur genieten.

Waarneming.

Neem een gemakkelijke, rustige houding aan (zittend of staande); niet slap in elkaar gezakt, maar vooral ook niet stijf rechtop en stram. (Zitten in een iets achterovergeleunde houding is voor de meeste personen het best.)

Vooraf niet denken, dat er iets heel bijzonder moet gebeuren.

Ook niet denken: nu ga ik ademen, maar u voorstellen, dat ge genoegelijk, rustig zittend, bij langzame teugen ruikt, dat ge een heerlijke geur geniet.

Merk op, hoe bij elke teug de lucht zoo zachtjes, onhoorbaar door den neus naar binnen gaat.

1. Oefening 1).

Maak, *aan ruiken denkende*, deze rustige adembeweging 8 à 10 keer.

(Met rustpoosjes herhalen).

De „diepe ademhaling”. Waarneming.

Herhaal Oefening 1 en merk op, dat elke ruik-beweging gepaard gaat met *een uitzetting van den buik* (naar voren).

Zet de oefening voort, maar ga de uitzetting van den buik eenigszins tegen; ge voelt *spanning* in den buikwand. De uitzetting verplaatst zich nu van voren naar de zijden, iets hooger.

Leg de vlakke handen op de onderste ribben (d. i. bij de dames boven de ceintuur, bij de heeren boven de vestzakjes). Ge voelt duidelijk, dat de uitzetting zich meer naar de rugzijde uitstrekt, naarmate ge de adembeweging groter neemt.

Bij de verdere oefeningen zullen we steeds op deze wijze ademen. We noemen dit: *de diepe ademhaling*.

---

1) De vette volgeijfers wijzen de oefeningen aan.

2. Adem 3 tellen in en 3 tellen uit. (5 maal herhalen.) Denk bij het inademen aan *ruiken*; buikwand *gespannen*.
Doe hetzelfde gedurende 4 en 5 tellen.

TWEEDE LES.

Ontwikkeling der adembeweging. — Versterking der uitademing. — Adembeheersching.

Uitlegging.

De gewone adembeweging is voor groote uitbreiding vatbaar. Ze kan omvangrijker — en vooral ook krachtiger gemaakt worden.

Voor de vorming van spraakgeluiden is het noodig, de lucht met meerdere of mindere *kracht* naar buiten te drijven. (Overwinnen van den geboden weerstand.) De *uitademing* moet dus worden versterkt. Dit geschiedt b.v. in hevige mate bij *hoesten*; ook bij *lachen*. (Merk op hoe het gaat.)

De *kracht* van de *uitademing* hangt *voor een deel* af van den *omvang* der *inademing*. Op een flinke *inademing* volgt een flinke *uitademing*.

Bij ons gewone spreken wordt de omvang der *inademing* onbewust geregeld door den langeren of korteren zin, waarin we ons uiten.

Wanneer we krachtig en lang willen *uitademen*, zullen we flink moeten *inademen*.

De natuurlijkste wijze om het adem-vermogen te ontwikkelen is dus: geleidelijk hoogere eischen stellen aan de *uitademing*.

Het vermogen om het uitstroomen van den adem naar willekeur te kunnen regelen, noemen we: *adembeheersching*.

De adembeheersching wordt *bevorderd* door, na volbrachte *inademing*, de *uitademing* een oogenblik op te schorten.

We noemen dit: het *vasthouden* van den adem.

Waarneming.

Houd na de *inademing* den adem even vast.

(Gedurende dit vasthouden *niet* het gevoel hebben van benauwd, rood in 't gezicht te worden. Niet het gevoel hebben van te persen met den adem.) Merk dit op:

1. Het „*gevoel*” van in te ademen (de *inademings-spanning*) duurt voort, zoolang ge den adem vasthoudt.
2. De keel blijft vrij van druk.

3. Oefening.

Adem 3 tellen in, houd den adem 2 tellen vast, en adem daarna 3 tellen uit.

Denk bij het inademen aan ruiken, buikwand eenigszins gespannen. Leg de handen op de onderste ribben om de uitzetting van de borst te voelen. Zorg bij het vasthouden van den adem, dat de gedachte aan *inademen* voortduurt.

We schrijven de oefening aldus:

3 — (2) — 3.

(5 maal herhalen en dan even rusten; aan iets anders denken.)

Nu: **4 — (2) — 4.** (5 maal.)

(Even rusten.)

Dan: **5 — (2) — 5.** (5 maal.)

4. Ook dit: 3 — (3) — 3. (5 maal.)

Even rusten. (Aan iets anders denken.)

4 — (4) — 4. (5 maal.)

Even rusten.

5 — (5) — 5. (5 maal.)

Verdere ademoefening.

De verdere ontwikkeling van het ademvermogen heeft voor ons alleen beteekenis met betrekking tot het *ademgebruik* bij het spreken. Dus geen afzonderlijke adem-oefeningen meer, maar: *ademoefening in verband met de vorming van spraakgeluiden.*

We beginnen met *geruischen*, spraakgeluiden dus, waarbij de stem zelf niet te pas komt. B.v.: *f*, *s*, *ch*.

5. Adem 3 tellen in, houd den adem 2 tellen vast, en maak dan gedurende 3 tellen met de uitgedreven adem een *f*-geruisch. Aldus:

3 — (2) — 3: fffffff (5 maal).

- OPMERKINGEN: 1. Bij inademing aan ruiken denken; spanning in den buikwand.
 2. Bij het vasthouden van den adem de inademings-spanning doen voortduren. Strecking in den rug, boven het kruis.
 3. Het *f*-geruisch moet *gelijkmatig* zijn; niet met aarzelende schokjes.
 4. Denk u het *f*-geruisch alsof er een *ò* voor stond (*of*). Daarna de *f* uit *bèf*.
 5. De adem nooit geheel opgebruiken. Genoeg overhouden om een lucifer uit te blazen.

We trachten nu dit *f*-geruisch steeds langer aan te houden. De inademing regelt zich daarnaar.

Onwillkeurig leidt het streven naar *lang aanhouden* tot *ruinig ademgebruik*: een veerkrachtige mondstelling voor de *f*, een kleine opening, een duidelijk geruisch bij weinig ademverbruik.

N.B. Voor de *inademing* en voor het *vasthouden van den adem* wordt voortaan geen tijdduur meer aangegeven.

✓ = inademen; — = vasthouden.

6. ✓ — 5 tellen: **ffffff** (5 maal).

Ook gedurende **8, 10, 15, 20** en meer tellen.

7. Gebruik de uitademing voor het maken van een *s*-geruisch.

✓ — 5 tellen: **ssssss** (5 maal).

Ook gedurende **8, 10, 15, 20** en meer tellen.

N.B. Wanneer ge twijfelt aan de juistheid van uw **s**, kunt ge die waarschijnlijk *voorloopig* voldoende regelen door te denken aan het **sst!** waarmee we stilte gebieden.

8. Gebruik de uitademing voor het maken van een **ch**-geruisch.

✓ — **5** tellen: **chchchchch** (5 maal).

Ook gedurende **8, 10, 15, 20** en meer tellen.

N.B. Wanneer ge twijfelt aan de juistheid van uw **ch**, kunt ge die aldus regelen:

Zeg *ie* en laat uw mond in *ie*-stand; adem zachtjes in en merk op, hoe ver het koud wordt in den mond.

Zeg nu: *kic-kie-kie* en merk op, waar de tong tegen het gehemelte drukt bij het zeggen van de *k*. Tracht ongeveer op die plaats het *ch-geruisch* te vormen.

Er mag geen *schrapend* geluid bij gehoord worden.

9. Gebruik de uitademing voor een lange reeks **p's, t's, k's**.

DERDE LES.

Regeling der toonvorming. Resonansoefeningen.

Het stemorgaan. Uitlegging.

Wanneer ge, van af de kin, den vinger, al drukkende in den weeken mondbodem, naar den hals beweegt, voelt ge weldra een hard voorwerp, het *tongbeen*, en iets lager het *strottenhoofd* (*adamsappel*).

In het strottenhoofd zitten *de stembanden* (of *stemlippen*).

Neem het strottenhoofd tusschen duim en vingers van uw linkerhand, die fijner voelt dan de rechter, en zeg *aa* of *brom* op *m*. Ge voelt, dat er *trilling* is, zoolang het stemgeluid aanhoudt.

De *trilling* der stembanden kunnen we dus voelen.

Overigens is het gebeuren in het strottenhoofd grootendeels aan onze waarneming onttrokken. Voor de practische

oefening is dit volstrekt geen bezwaar. Het is zelfs ver-
keerd onze aandacht op het gebeuren in het strottenhoofd
te richten.

Toonvorming.

De totaal-werking van ons stemorgaan, waardoor het eigen-
lijke stemgeluid, de stemklank, wordt voortgebracht, noemen
we *toonvorming*. Men zegt ook **stemvorming**, maar bedoelt
dan: **stemgeluidvorming**.

(*Stemvorming* omvat alles, wat er gedaan wordt, om een
spreek- of zangstem tot volle ontwikkeling te brengen).

We spreken van *goede*- en van *foutieve toonvorming*.

Het juiste gebruik der stem leeren, beteekent vooral: *het
foutieve afleeren*.

De foutieve toonvorming.

De foutieve toonvorming benadeelt de *practische bruik-
baarheid* en de *welluidendheid*. Ze is oorzaak, dat vele
sprekers schade lijden aan hun orgaan.

De bezwaren *voor den spreker zelf* zijn verschillend:

- spoedige vermoeidheid,
- een drukkend gevoel in de keel,
- samensnoering, schrijning, schavende aanraking,
- behoefte aan slikken, kuchen, schrapen,
- tengevolge van een en ander: een gedrukte stemming,
geringe spreeklust, zelfs tegenzin in gezellig verkeer.

De bezwaren *voor zijn hoorders* zijn:

- òf een dof, klankloos, hol geluid; òf een plat, schraal,
schel, krakend, *geknepen* geluid; verder:
- te geringe draagkracht van het geluid en (in verband
met een slechte uitspraak) hinderlijke onduidelijkheid.

Waarin het foutieve bestaat.

1. Iemand, die fietsen leert wordt aanvankelijk erg ver-
moeid. Niet omdat het fietsen zoo moeilijk is, maar omdat

hij het zoo verkeerd doct. Hij werkt krampachtig met alle spieren van zijn lichaam, terwijl hij ze slechts gedeeltelijk behoeft te gebruiken.

Zoo kunnen bij het foutieve gebruik der stem in de keel spierspanningen optreden, die *in het geheel niet*, of *niet in die mate* bij het spreken noodig zijn. Dit veroorzaakt vermoeidheid. De meer of minder pijnlijke gewaarwordingen, die er dikwijls mee samengaan, kunnen leiden tot blijvende ziekte-toestanden.

De onnoodige en overmatige spierwerking in de keel zullen we moeten afleeren.

2. De kracht van den adem moet in overeenstemming zijn met de spanning van de stemspleet. De natuur streeft naar dit evenwichtsverband, maar dikwijls is het verstoord door te geringe energie in den adem of door onvoldoende spanning van de stembanden (Het *kreunen* van een zieke).

Ook op verschillende plaatsen in den mond kan de spierwerking onvoldoende zijn. Dit schaadt aan de vorming der afzonderlijke spraakgeluiden, maar ook aan het *kernige* van het eigenlijke stemgeluid.

Bij het regelen der toonvorming streven we dus naar het opwekken van energie, daar waar deze noodig is.

3. Leg den vinger tegen het strottenhoofd; merk op, hoe krachtig het naar boven trekt bij *een looze slikbeweging*, en hoe geleidelijk het daalt bij *een diepe ademhaling*.

Bij het spreken komt een opgedreven stand van het strottenhoofd voor tengevolge van onbeheerschten ademdrang. We kunnen leeren dit opdringen bij sterken ademdruk tegen te gaan.

4. Druk met uw wijsvinger tegen strottenhoofd en tongbeen, terwijl ge *aa* zegt. Het geluid wordt *plat* en *geknepen* („schaapachtig”).

Een overeenkomstige uitwerking heeft het zoogenaamde „knijpen” bij spreken en zingen. Het is een der leelijkste fouten.

Resonans.

Het stemgeluid wordt versterkt en krijgt een bepaalden klank door het meeklinken van de lucht in verschillende holten onder en boven de stemspleet. We letten vooral op de holten in het hoofd.

Voor de medewerking dezer holten hebben we den naam *resoneeren* (medeklinken).

Tot op zekere hoogte kunnen we de resonans naar believen wijzigen. Zij is echter afhankelijk van de meer of minder juiste werking in het eigenlijke stemorgaan. Afhankelijk ook van de *houding* van bepaalde deelen, van de *spanning* in de begrenzingen der resonans-ruimten, en van de *adem-beheersching*.

Het gebcuren in het eigenlijke stemorgaan kunnen we weinig beïnvloeden. Een gunstige resonans is echter het *bewijs* voor goede toonvorming. Door ons toe te leggen op de ontwikkeling eener *volledige resonans*, beoefenen we dus tevens de goede toonvorming; we leeren *nalaten* alles, wat de goede toonvorming belemmert of schaadt.

Resonans-oefeningen. Waarneming.

Neem adem (ruiken!), houd den adem even vast, en maak daarna met gesloten mond een zacht, brommend geluid (zoemen).

We stellen dit geluid voor door *m*.

Met de linkerhand aan uw strottenhoofd voelt ge *trilling*.

Soortgelijke trilling als ge daar waarneemt, is ook te voelen in de borst,

aan den neus,

aan de lippen, bij de mondhoeken,

aan de onderkaak,

achter de kin (aan den mondbodem),
 boven op het hoofd,
 tussehen en boven de oogen.

We willen vooral letten op de *gevoelskenmerken boven in het hoofd*.

Dit *m*-geluid *kan* al de kenmerken van het foutieve hebben, maar het foutieve is daarbij gemakkelijk te beoordeelen en te bestrijden.

We hebben daartoe na te gaan:

of het ons gemakkelijk valt,
 of de keel geheel vrij van druk is,
 of het goed bromt vóór in het hoofd, in den neus,
 tussehen de oogen

en

of het mooi vol, metalig klinkt.

Waarnemingen.

1. Maak, terwijl ge *zoemt* op *m*, den mond ruimer, door, bij gesloten mond, de tanden van elkaar te verwijderen: De onderkaak valt neer, het strottenhoofd zakt iets.

Merk op, dat het geluid *voller* klinkt, en dat de keel vrijer en ruimer voelt.

2. Probeer het eens wat hooger, wat lager, iets sterker of iets zachter, met wat meer- of wat minder-adem, tot ge „*het gunstigste geval*”, de gemakkelijkste manier, hebt gevonden.

3. Kies als kenmerk van *de goede manier* vooral: de lichte trilling boven in het hoofd, tussehen de oogen.

— Sluit één der neusgaten met den vinger om het gebrom duidelijker te *voelen*.

— Bij het sluiten van beide neusgaten, zult ge het *m*-geluid slechts kort kunnen aanhouden. Het opstuwen van den adem in de afgesloten neus geeft u echter een duidelijker localiseering voor „de gevoelskenmerken in het hoofd”.

— Maak ook het *m*-geluid met gesloten ooren (naar binnen hooren).

4. Als de waarneming van de trilling vóór, boven in het hoofd niet wil gelukken komt dit misschien, doordat ge een te sterke trilling verwacht.

Probeer dan eens of ge ook *verschil* waarneemt in opvolgende oogenblikken van *brommen* en *niet brommen*.

OPMERKING. Wees niet tevreden, eer het *m*-geluid mooi *vol*, *metalig* klinkt, zonder dof bij-geruisch. Het moet ook weerklinken in het vertrek, waarin ge oefent; en vooral, het moet u gemakkelijk vallen.

Als ge bij het gewone spreken snel vermoeid wordt, keelpijn krijgt, zult ge toch dadelijk dit *zoemen* kunnen volhouden *zonder* vermoeidheid te voelen in de keel.

Waarneming.

Maak nu in plaats van een *m*- een *n*-geluid. Ga na of het klankrijker wordt door daarbij (*voorloopig!*) „een vies gezicht” te zetten.

Probeer het ook op *ng*. Ge vindt den juisten klank door dien op te zoeken in woorden als *zing*, *long*, e. d.

10. ✓ — 5 tellen: *mmmmmm*.

1. Bepaal uw aandacht vooral bij de gevoelswaarneming vóór in het hoofd en bij het klinkende resultaat.

2. Herhaal de oefening gedurig ook 8, 10, 15, 20 en meer tellen lang.

3. Als ge van de gemakkelijkste toonhoogte *zeker* zijt, doe het dan ook hooger en lager.

N.B. Als ge de oefening te lang doet of te sterk den adem uitdrijft, zult ge wat duizelig kunnen worden. Dit gaat dadelijk weer over, als ge even rust.

11. Hetzelfde met *n* en *ng*.

VIERDE LES.

Resonans-oefeningen op wisselende toonhoogte.

Bij de resonans-oefeningen hebben we totnogtoe elk geluid aangehouden op éénzelfde toonhoogte, die ons geriefelijk was.

Bij het gewone spreken en bij goed lezen verandert de toonhoogte voortdurend, dikwijls zelfs op één enkelen klank. Van die verandering van toonhoogte (stembuiging) geven we ons geen rekenschap: ze geschiedt onbewust, als uiting van ons taalgevoel en in verband met de gemoedsaandoening.

Wanneer we een gedachte uiten (of een zin lezen) zeggen we onwillekeurig „het voornaamste” met grootere ademspanning. Gewoonlijk wordt dat „voornaamste” daardoor sterker, zwaarder, maar bovendien *hooger*. (Uitzonderingen komen hier niet ter sprake).

Een eenvoudige verglijding der toonhoogte wordt aangegeven door onze leestekens:

Bij een *punt* daalt de toonhoogte; bij een *komma* gaat ze iets naar boven; bij een vraagteeken maken we van uit een verlaagde toonligging een sierlijke verglijding naar boven; bij een uitroep-teeken hebben we een energieke toonverheffing.

N.B. De toonvergljdingen, die onze leestekens aangeven, zijn eigenlijk niet zoo eenvoudig te omschrijven. We kunnen voor ons doel echter met deze grove aanwijzing volstaan.

Waarneming.

Maak op een gemakkelijke toonhoogte het *m*-geluid; geef u rekenschap van de bekende gevoelswaarneming in het hoofd (keel vrij) en van het weerklinken in het vertrek.

Ga nu van de gemakkelijke toonhoogte *geleidelijk* hooger. Ge voelt duidelijk, dat de goede toonvorming daarbij gevaar loopt. Om de kenmerken der goede toonvorming te behouden is er een zekere „aanpassing” noodig (geringe wijziging van houding, mondvorm, spanning).

De volgende oefeningen dienen om zekerheid te krijgen van de goede toonvorming bij het wisselen der toonhoogte.

Ge hebt uw aandacht alleen te bepalen bij de resonans-kenmerken.

12. Stel u voor, dat ge, al *noemende*, heele zinnen spreekt.

— <i>m. m. m.</i>	— <i>n. n. n.</i>
<i>m? m? m?</i>	<i>n? n? n?</i>
<i>m! m! m!</i>	<i>n! n! n!</i>
— <i>m m m.</i>	— <i>n n n.</i>
<i>m m m?</i>	<i>n n n?</i>
<i>m m m!</i>	<i>n n n!</i>
— <i>m, m, m.</i>	— <i>n, n, n.</i>
<i>m, m, m?</i>	<i>n, n, n?</i>
<i>m, m, m!</i>	<i>n, n, n!</i>

13. Maak nu de resonans-oefening met een uitdrukking, die we voorstellen als:

Ooooooo Zoo!

B.v.:

Mmmmm M̃mm!

VIJFDE LES.

Verdere Resonans-oefeningen.

Verbinding van m en n met klinkers.

Bij de voorafgaande resonans-oefeningen hebben we geleerd de foutieve spanningen na te laten. We hebben er ons op toegelegd, zonder „opdringen” van den adem, zonder „persen”, en zonder „knijpen in de keel”, op een gemakkelijke wijze een mooien, vollen toon voort te brengen.

Teneinde deze goede toongeving ook op de klinkers en tweeklanken over te brengen, laten we ze voorafgaan door *m* of *n*.

14.   ✓ — *mmmo*e   *mmmo*e   *mmmo*e
              ✓ — *mmmo*o   *mmmo*o   *mmmo*o
              ✓ — *mmme*e   *mmme*e   *mmme*e   enz.

Gebruik voor deze oefening de volgende woordjes; zoek er eerst uit, die u het gemakkelijkst vallen:

moe — *moot* — *mof* — *mos* — *man* — *ma* — *nu* —
neus — *muf* — *muis* — *Mie(s)* — *mee(s)* — *mis* —
mes — *nieuw* — *nauw* — *meeuw* — *mooi*.

- OPMERKINGEN. 1. Denk aan de goede voorbereiding betreffende ademen, vasthouden, resonans-instelling, en gemakkelijke toonhoogte.
 2. Bij het gewone spreken, zeggen we in het woordje *moe* de *oe* sterker en hooger dan de *m*. Bij deze oefening zeggen we voorloopig de *m* lang en met nadruk, en even hoog als de volgende klinker.
 3. De zuivere vorming der klinkers doet er niet toe. Ze mogen voorloopig ook erg „neuzig” gezegd worden.

***m, n* en *ng* nà de klinkers.**

Teneinde de goede toonvorming op de klinkers over te brengen kunnen we ook woordjes gebruiken, waarbij *m, n* en *ng* nà de klinkers komen.

15.   ✓ — *bonnn*   *bonnn*   *bonnn*
              ✓ — *damm*m   *damm*m   *damm*m
              ✓ — *duinn*n   *duinn*n   *duinn*n   enz.

Gebruik voor deze oefening eenige der volgende woordjes; zoek er uit, die u het gemakkelijkst vallen.

bom — *bon* — *dom* — *Don* — *mom* — *non* —
zon — *som* — *zong* — *dong* — *long* — *deun* —
leun — *luim* — *duim* — *zuim* — *tuin* — *dien* —
been — *den* — *zing* — *ding* — *van* — *dam* —
zang — *vang* — *lang* — *bang* — *zoon* — *zoom* —
maan — *baan* — *Daan* — *laan* — *saam* — *Zaan*.

16. Zeg er nu eenige bij elkaar. (Rek de *m*, *n* en *ng*.) Verbind ze tot een zoemend gedreun. B.v.:

- *Bim — bom — bam,*
Dön — dom — dam. —
- *Zing — zong — zang,*
ving — vong — vang. —
- *Leun — luim — long,*
deun — duim — dong. —

- OPMERKINGEN. 1. De *m*, *n* en *ng* zeggen we lang en met nadruk en op gelijke toonhoogte met den klinker.
2. Let op de gewaarwording boven-, vóór in het hoofd en op het klinkende resultaat.

17. Zeg op één adem *snelle* herhalingen van twee- en meer-lettergrepige woorden, waarin veel neusletters voorkomen. B.v.:

✓ — *nemennemennememen,* enz.

of: ✓ — *nemenemenemenemen,* enz.

- OPMERKINGEN. 1. Eerst één woord steeds op dezelfde toonhoogte herhalen. Daarna hooger en lager, sterker en zachter. Ook verschillende woorden bij elkaar.
2. Na een snel herhaald gedreun op één toonhoogte kan men dikwijls met succes de natuurlijke uitspraak van het woord daaraan onmiddellijk aansluiten. B.v.:
Binnebinnebinnebinnen Binnen!
3. Bij deze oefeningen een vroolijke, vriendelijke, genoe-gelijke stemming onderhouden (uitsluiten van zorgspanningen).
4. Iemand, die „knijpt“ (*schelle* geluidgeving), nemeaanvankelijk woorden met *oe*, *oo*, *ó* en *ò*. Iemand met een doffe, klankloze stem beginne met *ie* en *ee*.

Oefeningsstof ter keuze:

*nemen — namen — noemen — minnen — mannen —
 manen — meenen — mummie — Nonnie — Mama —
 Mina. —*

Mijne meening. — Neem mij mee. — Namen noemen! — Noem nu mijn naam. — Neem Oom en Non en Mina mee. —

Bim, bam, bom! —

Banden binden. —

Longen, langens, Zingen, zangens. —

Tingelingeling! —

Binnen! — Bimbammen. —

Mallemlolen — meesmuilen — Meimaand — mannenmoed — modemadam — meesmuilen — menigmaal — mosselman — mengelmoes — meermalen — murmelen — mandenmaker — nanemend — niemendal.

ZESDE LES.

Het inzetten van een klinker.

Uitlegging.

Als we 't woordje *pa* uitspreken, maken we met de mond-opening (tusschen de lippen) een ontploffingsgeluid (de *p*) en onmiddellijk daaraan sluit zich de klinker *aa*.

Iets dergelijks gebeurt er tusschen tongpunt en tandkas ('t voorste van het gehemelte) als we *ta* zeggen,

en tusschen het achterste van den tongrug en het gehemelte als we *ka* zeggen.

Ook tusschen de stembanden of stemlippen in ons strottenhoofd kunnen we zulk een ontploffingsgeluid maken. We doen dat als we *kuchen*; velen doen het geregeld als ze een woordje uitspreken, dat met een klinker begint.

We noemen dit de *harde inzet* (de *harde intonatie*). Deze moet altijd gebruikt worden, wanneer we *met nadruk* een klinkerwoordje uitspreken: één.

Als regel wenschen we niet de *harde*, maar de z.g. *weeke inzet* (weeke intonatie), waarbij het „plofje” achterwege blijft en toch de klinker dadelijk *helder* aanspreekt.

Daar wij in onze taal bij het spreken de woorden *verbinden*, komt het inzetten van een klinker alleen *te pas* wanneer een zin begint met een klinkerwoord.

B.v.: *Een_en_een_is twee.*

De *weeke inzet* heeft echter als oefening beteekenis voor de adembeheersching en de fijnere instelling van de stemspleet.

Het teeken voor *harde intonatie* is $\vee$,

het teeken voor *weeke intonatie* is $\circ$.

18. Oefen de weeke inzet bij *m*, *n* en *ng*. Ook bij *l*.

$\vee - \overset{\circ}{m} - \overset{\circ}{m} - \overset{\circ}{m}$ enz.

19. Oefen de weeke intonatie bij woordjes, die met een klinker beginnen. (Zonder *h*-geluid!)

B.v.: $\overset{\circ}{een} - \overset{\circ}{een} - \overset{\circ}{een}$.

- OPMERKINGEN. 1. De weeke intonatie gelukt voorloopig gemakkelijker als ge *weinig* adem neemt.
2. Een onmerkbaar, zeer kleine *inademingsbeweging* vóór den inzet maakt de mogelijk reeds te vast gesloten stemspleet open.
3. Zacht beginnen en dan geleidelijk het geluid versterken (*rescendo*) geeft gerief.
4. Een onbezorgd gezicht zetten. Een vriendelijke, genoegelijke stemming onderhouden.
5. Eerst verbinden en dan voorzichtig scheiden is ook een goed middeltje.

B.v.: $\overset{\circ}{eeneeneen} \overset{\circ}{een} \overset{\circ}{een} \overset{\circ}{een}$.

6. Ook kan men den eersten keer *m* voor den klinker plaatsen.

B.v.: $moe - \overset{\circ}{oe} - \overset{\circ}{oe}$.

Oefenstof.

oom — om — en — in — op — of — ook —
ut — ui — is — al — af — at — aan — aal.

20. Oefen bij deze woordjes ook de **weeke intonatie** afwisselend met den *harden inxet*.

B.v.:   ^o**een** — ^v**een** — ^o**een**.
                              ^v**een** — ^o**een** — ^o**een**.   enz.

ZEVENDE LES.

Het opdrijven der adem-energie.

Uitlegging.

De natuur streeft naar een zeker *evenwicht* tusschen de uitademingsdrang en de *spanning* in de *stemspleet* en in de *begrenzingen* van de ruimten daarboven.

Door verhoogde veerkracht in de uitademing kunnen we dus in de andere deelen van het spraak-apparaat veerkracht opwekken.

Voor al bij personen, die lichamelijk lui („*physiek traag*”) zijn, is het *opdrijven* van de adem-energie noodig.

De toepassing van hevige ademstooten („*buikstooten*”) is af te keuren. Waar ze zonder schade toegepast werden, hebben ze toch slechts een *grof* resultaat kunnen opleveren.

Met lichte veerkrachtige ademschokjes (*lachstootjes!*), waarbij een matige ademveerkracht in een zeer kort moment opgehoopt wordt, kan men echter een veerkrachtigen toestand in het spraak-apparaat opwekken en het geluid belangrijk verbeteren.

Voor en na zullen we bij verschillende spreekoefeningen aan de toepassing van deze lichte ademschokjes herinneren.

Desgewenscht kunnen ze afzonderlijk geoefend worden bij al de klinkers van

De Klinkertabel.

oe — oo — ó — ò — à — aa.
 (poes) (poot) (pop) (pot) (pan) (paal).

uu — eu — u — ö — aa.
 (puur) (peul) (put) (de eerste klinker in *puik*) (paal).

ie — ee — i — è — ê — aa.
 (piet) (peet) (pit) (pet) (pers) (paal).

21. Neem rustig diep adem, zóó dat de buikwand vooruit komt, ondervind een beheerschte ademspanning en herhaal 3 of meer keeren elken klinker met een zeer korte veerkrachtige *h* er voor. Denk aan de resonans-kenmerken in het hoofd.

- OPMERKINGEN.
1. Deze *lachstootjes* ondervinden als een kaatsen met den adem.
  2. De gespannen buikwand werkt als een gummi-bal.
  3. De ademspanning duurt voort ook in de rust-momenten.
  4. De ademvoorraad herstelt zich snel na elk schokje.
  5. Door ook de klinkers zeer kort te maken, wordt de beschikbare energie in een klein moment opgehoopt.
  6. Het moet licht en losjes klinken. Ge moet u licht en veerkrachtig houden bij deze oefening.
  7. Denk aan de gevoels-kenmerken in het hoofd.
  8. Eerst uitzoeken op welke der klinkers het 't best gelukt.

22. Maak nu op elk der klinkers meer gerekte stootjes.

- OPMERKINGEN.
1. Door het rekken der klinkers, valt het gemakkelijker de resonans-kenmerken na te gaan.
  2. Bij dit rekken der klinkers voelen we wel degelijk het verbruiken van den ademvoorraad.
  3. Voorloopig na elke geluidgeving de ademvoorraad herstellen.
  4. Aanvankelijk ééNZelfde toonhoogte en kracht.

Bij het houden van latere oefeningen zal aan de toepassing van dit middeltje worden herinnerd.

ACHTSTE LES.

Grove uitspraak-fouten bij klinkers.

Uitlegging.

Onze spraakgeluiden bestaan

òf alleen uit *stemgeluid* (klinkers),

òf alleen uit *geruisch* (scherpe medeklinkers: *p, t, k, f, s, ch*),

òf uit *stemgeluid* + *geruisch* (alle andere medeklinkers).

Klinkers ontstaan uit *stemgeluid* door *vormverandering* van den mond (eigenlijk van het z.g. *aanzetstuk*, d. i. mond- + keel- + neusholte).

We kunnen de klinkers ook fluisterend, d. i. zonder stemgeluid maken.

Het *foutieve* in de uitspraak van de klinkers betreft dus

òf de voortbrenging van het stemgeluid,

òf het instellen van de mondvormen.

Met de regeling der toonvorming hebben we ons reeds bezig gehouden.

Vele der spreekoefeningen, die later volgen, zijn o. m. gericht op de verwerving van een *kernigen*, *helderen* klank in de klinkers, waarbij al de uitgedreven adem in klank wordt omgezet. Het *doffe*, *klanklooze* geluid ontstaat door onvoldoende sluiting van de stemspleet, waarbij de adem gedeeltelijk als „**wilde lucht**” ontsnapt.

Een *algemeene fout* bij de uitspraak der klinkers is verder deze, dat de mondvormen niet *snel* en *veerkrachtig* ingesteld worden. Hierop gaan wij o. a. nader in bij de 17de les.

De *bijzondere* uitspraakfouten bij klinkers ontstaan:

1. door *onjuisten* mondvorm,
2. door het niet volharden in één bepaalden mondvorm, zoolang de klinker duurt.

(De klinkers worden daardoor *tweeklanken*).

ee — eu — oo.

Deze klinkers worden dikwijls als tweeklanken gehoord:

peet wordt *peil* of *paït*.

peul wordt *puil*.

poot wordt *poul* of *paut*.

N.B. De lichte *overgangsklank* tusschen deze klinkers en den slot-medeklinker behoort bij de uitspraak van het Nederlandsch, maar mag niet te opvallend zijn.

Verbetering dexer fouten.

Er zijn drie kenmerkende mondvormen, die ieder juist kan instellen: **ie**, **uu** en **oe**.

De **oo** heeft de kenmerken van **oe**.

De **eu** " " " " **uu**.

De **ee** " " " " **ie**.

Waarneming.

Als kenmerken voor de mondstellingen der klinkers vallen ons vooral op: *de vorm der mondopening* en de *tonghouding*.

1. Bij *oe* is de mondopening zoo klein mogelijk; de mondhoeken zijn zoo dicht mogelijk bij elkaar; de lippen naar voren toegespitst.

2. Bij *ie* is de mondopening breed; de mondhoeken zijn weggetrokken in de richting van de ooren; beide tandenreeksen zijn zichtbaar.

De tong is vóór in den mond hoog opgetrokken. Ge kunt dat zien in een spiegeltje, maar ook voelen als ge koude lucht inademt.

3. Bij *uu* hebben we *ongeveer* de mondopening van *oe* en de tonghouding van *ie*.

Merk op hoe ge met onveranderde tonghouding afwisselend *ie-uu-ie-uu-ie-uu* kunt uitspreken alleen door de mondopening (lippenhouding) te veranderen.

Om *poot* goed uit te spreken zet ge den mond op *oo* vóór de *p* komt, en houdt ge de *oo*-mondstelling ook nà de *t*.

Zoolang de *oo* duurt, mag de mondstelling niet veranderen. Kijk in een spiegeltje, of voel het langs den wijsvinger.

Het woordje *peul* spreekt ge uit met een *eu*-mondstelling vóór de *p* en nà de *l*.

Het woordje *peet* met een *ee*-mondstelling vóór de *p* en nà de *t*.

N.B. Om u rekenschap te geven van het bewaren der mondstellingen, is het dikwijls reeds voldoende de klinkers heel lang aan te houden.

B.v.: *peooooot*, *peeeeeet*, enz.

23. 1. ee *p* (spreek uit: *pee*) — ee *b* — ee *mee* — ee *fee* — ee *vee* — ee *wee* — ee *d* — ee *t* — ee *g*.

N.B. De slot-*ee* rekken. Voorloopig zonder overgangsklank.

2. — oo *Po* — oo *nôo* — oo *Loo* — oo *xoo* — oo *do*.

N.B. De slot-*oo* rekken. Denk aan *fluiten*.

24. — peten — meten — weten — veeten — deden — leden — zeden — beden — heden.
 poten — booten — mooten — loten — noten — dooden — wonen — zonen — loonen.
 peulen — beulen — deunen — leunen.

25. — p — peten — peet.		p — penen — peen.
b — beden — beet.		b — beenen — been.
mee — meten — meet.		mee — meenen — meen.
wec — weten — weet.		wec — weenen — ween.
d — deden — deed.		D — Denen — Deen.
Lhee — leden — leed.		thee — teenen — teen.

N.B. Bij het 3de woord den invloed van de slotletter (*t* of *n*) voorloopig beperken door een bijna onmerkbare afscheiding na den klinker. Dit geldt ook voor *n*^o. 26.

26. — Po — poten — poot. | peulen — peul.
 noô — noten — noot. | beulen — beul.
 Loo — loten — lood. | deunen — deun.
 do — dooden — dood. | leunen — leun.
27. — peet — peen, teel — teen.
 beet — been, deed — Deen.
 meet — meen, Neel — neen.
 weet — ween, leed — Leen.
 poot — boot — moot — dood — lood — nood.
 noot — woon — toon — loon — zoon.
 beun — beul — deun — leun — peul — meun.
28. — beet — beul — boot.
 deed — deun — dood.
 leed — leun — lood.
 meen — meun — moot.
 teen — Teun — toon.
29. — Piet — peet. | tien — teen. | poef — poot.
 bict — bcet. | Mien — meen. | boef — boot.
 mie — meet. | Lien — Leen. | loef — lood.
 wie — weet. | Dien — Deen. | doet — dood.
 Lie — leed. | Bien — been. | moet — moot.
30. Toepassingen (ee).
 Edelman, Bedelman. — Leven en laten leven. —
 Wie 't weet, die weet 't. — Veel te veel. — Willens en
 wetens. — Levende wezens. — Meespelen. — Deelnemen.
 Meesleepen — Veeteelt. — Medeweten. — Mededeelen.
31. Toepassingen (oo).
 Boventoon. — Monotoon. — De dood in den pot. —
 Dollen dolen. — In nood en dood. — Lieven en loven. —
 Boonen poten. — Mededoogen toonen. — Bovenwoning.

à, ó en ò.

De *à* en de *ò* worden, vooral vóór *t* (en *d*), soms uitgesproken met een platten *è*-achtigen klank, of althans met een gerekten overgang naar zulk een vlakken klank.

Vóór de *n* komt een soortgelijke fout voor bij *à* en *ò*.

OPMERKING. De eenvoudige middeltjes, waarmee deze afwijkingen bestreden kunnen worden, zijn natuurlijk gericht

10. op het bewaren van den goeden mondvorm:

a. door het herhalen van den klinker na den slotmedeklinker,

b. door het uitwijken der mondhoeken te voorkomen;

20. op het beperken van den invloed, dien de trage slotletter heeft:

a. door even af te breken vóór den slotmedeklinker,

b. door vergelijking met andere verbindingen.

32. —	pà — tà, pà — t, pad.	wà — tà, wà — t, wat.
	bà — tà, bà — t, bad.	dà — tà, dà — t, dat.
	mà — tà, mà — t, mat.	nà — tà, nà — t, nat.
	và — tà, vâ — t, vat.]	là — tà, là — t, lat.

33. — pal — pad; bal — bad; mal — mat;
val — vat; wal — wat; dal — dat; laf — lat;
paf — pad; waf! — wat — zal — zat.

34. —	pò — tò, pò — t, pot.	dò — tò, dò — t, dot.
	bò — tò, bò — t, bod.	tò — tò, tò — t, tot.
	mò — tò, mò — t, mot.	lò — tò, lò — t, lot.
	vò — tò, vò — t, vod.	zò — zò, zò — t, zot.

35. — pol — pot; bol — bod; mol — mot; dol — dot;
tol — tot.

36. — pad — pot; bad — bod; mat — mot; vat — vod;
dat — dot; lat — lot; zat — zot; kat — kot.

37. — pà — nà, pà — n, pan. bà — nà, bà — n, ban. mà — nà, mà — n, man.	vâ — nâ, vâ — n, van. wâ — nâ, wâ — n, wan. dâ — nâ, wâ — n, dan.
--	---

— pó — nó, pó — n, pon. bó — nó, bó — n, bon.	tó — nó, tó — n, ton. Dó — nó, Dó — n, Don.
--	--

38. — pal — pan, bal — ban, mal — man, val — van,
 wal — wan, dal — dan, pof — pon, bof — bon,
 dof — Don, bom — bon, dom — Don, dam —
 dan, bam — ban.

è en i.

In sommige streken van ons land (b.v. in de prov. Groningen) wordt de *è* verwisseld met de *i* en omgekeerd. We letten op de mondvormen.

Vergelijk:

pen — pin, pin — pen. en — in, in — en. ven — vin, vin — ven.	wen — win, win — wen. men — min, min — men. ten — tin, tin — ten.
---	---

In andere gedeelten van ons land (b.v. in Zuid-Holland) komen *è* en *i* onder den invloed van de foutief gevormde slot-*n*. De overeenkomstige fout bij de *l* heeft een soortgelijken invloed, zooals reeds werd opgemerkt. Men vormt hierbij de *n* en de *l*, waarop een *d* of *t* volgt, met het breede bovenvlak van de *traag articuleerende* tong, waardoor de klinker belangrijk gewijzigd wordt.

39. — wè — nnen, wennen, wenden.
 wi — nnen, winnen, winden.
 bi — nnen, binnen, binden.
 li — nnen, linnen, linden.
 bè — nnen, bennen, benden. (Zie de opm. ommezijde.)

N.B. Pas op, dat het hoogste punt van den tongrug zich niet te veel naar achteren verplaatst bij de aansluiting van de slot-*n* aan den klinker.

40. — bè — llen, bellen, belt.
 tè — llen, tellen, telt.
 vè — llen, vellen, veld.
 wè — llen, wellen, welt.
 pè — llen, pellen, pelt.

41. Dennen vellen. — Noten pellen. — Met linnen omwinden. — Linnen tenten. — In linnen doen. — Banden binden. — Dennen vellen. — Van Pelt telt 't geld.

aa.

Het foutieve, dat bij de uitspraak van de *aa* op te merken valt, gaat gewoonlijk gepaard met iets foutiefs in de algemeene tooneving. De meest voorkomende afwijking bestaat hierin, dat deze klinker gezegd wordt met een platten, è-achtigen, en bovendien „geknepen” klank; wanneer er ook nog „neustoon” bijkomt, ontstaat er een der onaangenaamste geluiden, die men zich denken kan.

Een fout van heel anderen aard is de uitspraak van de *aa* met een donkeren, hollen klank. Deze fout gaat dikwijls gepaard met het optrekken van de tong. In het geluid is duidelijk te hooren, dat de tong de doorgangsruijnte in het aanzetstuk verspert.

OPMERKINGEN. 1. Een mooie, volle, zuivere *aa*-klank is niet in enkele weken te verwerven. Eerst nadat de spraakwerktuigen door veel oefening gevoelig en gehoorzaam zijn geworden, zal men ook dezen prachtklinker volkomen leeren beheerschen.

2. De behoefte aan iets duidelijks en helders, vooral in de *aa*-klanken, brengt velen tot het meergenoemde „knijpen”. Het platte, è-achtige geluid, dat daardoor ontstaat, heeft iets scherp en doordringends, maar werkelijke „draagkracht” heeft het niet; het is van

een zeer onsympathieke kwaliteit, schaadt door zijn ontstaan aan het orgaan, en is in de voordracht absoluut onbruikbaar.

3. Voorloopig kunnen we tevreden zijn, wanneer de *aa* in de navolgende gunstige verbindingen draaglijk gefukt. In vele latere oefeningen zullen we gelegenheid hebben, de eischen wat hooger te stellen.
4. Wanneer iemand de *aa* „knijpt” en bovendien „neuzig” maakt, wijden we het eerst onze zorg aan het afleeren van dat „knijpen” (optrekken van het strottenhoofd tegen het tongbeen). Den platten, *è*-achtigen klank bestrijden we daarbij het best door voorloopig een tegenovergesteld timbre, n.l. een donkeren, hollen, *ô*-achtigen klank te nemen.

42. — pa — pa — paden.
 ba — ba — baden.
 ma — ma — maden.
 da — da — daden.

wa — wa — waden.
 ba — ba — baten.
 la — la — laden.
 va — va — vaten.

43. — palen — pal — paal. | falen — val — vaal.
 balen — bal — baal. | walen — wal — waal.
 malen — mal — maal. | baten — bad — baat.
 dalen — dal — daal. | laten — lat — laat.
 talen — tal — taal. | waden — wad — waad.

44. — Banda — Laban — Baden-Baden — lindelaan —
 nalaten — met mate — nabetaling — latafel —
 dollen daden — mannen van naam — leven en laten
 leven — de paden op, de lanen in — potentaten —
 Walhalla — Alaska — Soerabaja.

ij of ei en ui.

Wanneer we de enkelvoudige klinkers goed kunnen vormen, is voor de zuivere uitspraak der tweeklanken slechts noodig, dat we ons rekenschap geven van den hoofdklank en den bijklank, waartusschen de verglijding plaats heeft.

Een paar tweeklanken, waarop wij reeds nu willen wijzen, omdat zij vrij algemeen aanleiding geven tot foutieve uitspraak, zijn de *ij(ei)* en de *ui*. De *ij* wordt n.l. in verschillende streken ingezet op een *à* in plaats van op een *è*-klank, de *ui* op een *ò* in plaats van op een *ö*-klank.

45. — pen — pijn, wen — wijn, men — mijn, let — lijn, vet — fijn, venijn, pij, fij, tij, ei, lei.
46. — put — pui, dut — duit, bui, lui, duinen — duin, tuinen — tuin, duiten — duit, luimen — luim, tuiten — tuit, muiten — muit, tuil, vuil, buil, muil.
47. — peen — pijn — pin, pijn — pan — pijn.
 ween — wijn — win, wijn — wan — wijn.
 veen — fijn — vin, fijn — van — fijn.
 meen — mijn — min, mijn — man — mijn.
 leen — lijn — lip, lijn — lam — lijn.
 teem — thijm — tin, thijm — tam — thijm.
48. Leven en lijden — Mijn beide leien. — Fijne wijnen. — Luie buien. — Vuile leien. — Booze luimen. — Wat beduidt dat luiden?

Dialectische uitspraak.

De sterke afwijkingen van de algemeen aangenomen normale uitspraak vormen het kenmerkende van het *dialect*.

Dat wat ons in het dialect onaangenaam aandoet, is echter niet de afwijkende vorming der afzonderlijke spraakgeluiden, maar het *foutieve*, het ordinaire in de algemeene toonvorming (de voortbrenging van het eigenlijke stemgeluid).

NEGENDE LES.

Grove uitspraakfouten bij medeklinkers.

(N.B. Zie de algemeene opmerkingen over de uitspraak der medeklinkers in de 14de les.)

V, z en g.

Een algemeene fout is de scherpe uitspraak der zachte medeklinkers *v*, *z* en *g*. De *v* hoort men als *f*, *z* als *s*, *g* als *ch*.

V, *z* en *g* moeten gevormd worden met stemgeluid. (We voelen aan het strottenhoofd een soortgelijke trilling als bij *m*.)

De fout is het gemakkelijkst te regelen bij woorden, waarin de *v*, *z* en *g* tusschen twee klinkers staan. Hierbij voorloopig een *slappe* uitspraak toepassen.

49. (v).

N.B. Gedurende het oefenen, met de hand de trilling in het strottenhoofd waarnemen.

Ook nu en dan met toegestopte ooren deze oefeningen uitspreken.

Eva — even — B. V. — J. V.

zeven — neven — weven.

leven — laven — loven.

beven — neven — boven.

evenveel — leven van visch.

50. (z).

booze — bazen — boezem.

vooze — vazen — vezel.

deze mazen — booze leuzen.

looze Lieze — o zoo!

51. — o zoo — zoo — zoo.

ozon — zon — zon.

Ezau — zou — zou.

in zee — zee — zee.

inzien — zien — zien.

onzin — zin — zin.

52. (v — z).

— vee — zee, val — zal, vin — zin.
 vouw — zou, vaal — zaal, vaan — zaan.
 veinzen — vooze leuzen — over zee vervoeren.

53. (g).

— liggen — leggen — zeggen.
 vlaggen — biggen — plaggen.
 doggen — rogge — vlaggen.

wegen — degen — zegen.
 liegen — leugen — lagen.
 vegen — leege — magen.

wilgen — telgen — velgen.
 volgen — walgen — balgen.

54. — gevaar — geval — gazon.
 begaan — begin — begon.
 gezond — gezeur — gezet.
 begieten — begeven — begapen.
 bevelen — bevoelen — bevinden.
 bezoeken — bezuren — bezien.

55. (v — z — g).

— vier — zier — gier.	val — zal — gal.
veen — zeen — geen.	vaan — Zaan — gaan.
veel — zeel — geel.	voet — zoet — goed.
vit — zit — git.	vat — zat — gat.

OPMERKINGEN. 1. Zoals we in de 12de les zullen zien, worden de zachte *v*, *z* en *g* *scherp* uitgesproken na een voorafgaanden scherpen medeklinker (*p, t, k, f, s, ch*). B.v.:
niet veel — *mak* veulen — *af*vegen — *pas* vier
uur — *lach* vrij — *op*vullen.
niet zoo — *ik* zie — *af*zien — *wees* zoo goed —
zich zelf — *op* zicht.

*het gaat goed — kijk goed — afgeven —
was(ch)goed — lachgas — opgeven.*

2. In Holland wordt de zachte *g* bijna algemeen scherp uitgesproken.
3. De slotletter *g* spreken we uit als *ch*.

Zie pag. 50 n°. 2.

De *v* als *w* uitgesproken.

Wie de zachte uitspraak van de *v* door opzettelijke oefening heeft geleerd, komt soms tot een uitspraak, die op *w* lijkt (Friezen).

v en *w* hebben beide *stemklank*, maar in de *v* hooren we duidelijk het *geruisch* van de *f*, in *w* niet.

Vergelijk:

56. — fee — vee — wee.		fat — vat — wat.
Fie — viel — wie.		fel — vel — wel.

57. — vier — wier, van — wan,
voel — woel, vol — wol,
val — wal, vaan — waan,
veer — weer, veen — ween.

58. — weven — vaarwater — wolververij —
voorwaarde — evenveel — overvol.

Ch (Het Schrapen).

Het is op zichzelf al verkeerd dat de *ch* te ver achter in de keel gevormd wordt. Meestal gaat dit echter gepaard met een *vies*, *schrapend* geluid.

De regeling van deze fout is reeds aangegeven, toen we het *ch*-geruisch gingen gebruiken bij de adem-oefeningen:

Spreek *ie* uit, adem koude lucht in. Laat de tong in *ie*-stand staan en zeg *kie, kie, kie*. — Op de plaats, waar de *k* gevormd wordt, moet ook de *ch* gemaakt worden.

Bij het streven om de *ch* ver naar voren te brengen,

ontstaat een *j*-geluid, wanneer we te veel het *midden* van den tongrug opheffen in plaats van het achterste deel.

59. — wieg — weeg — deeg — leeg.
 zeeg — veeg — reeg.
 wig — big — zich — lig.
 weg — leg — zeg.
 deug — teug — meug.
 mug — rug — kuch.
 buig — tuig — duig.
 maag — vaag — waag.
 daag — laag — raag.
 mag — dag — lag — zag.
 toch — doch — log — rog — nog.
 loog — toog — zoog — boog.
 boeg — voeg — joeg — genoeg.
60. — chijl — chaos — cherub — chemie.
 lachen — Achab — opgaan — zigzag.
61. — genoeg — gelag — gezag — nagenoeg — negen-
 oog — regenboog — lachen — tachtig — kachel-
 gat — $8 \times 8 = 64$, $9 \times 8 = 72$, 88.888, 99.999.
62. Op goed geluk. — Och, och! — Geurig genoeg. —
 Lachende wachten. — Gaat 't goed? — Goedendag
 zeggen. — 't Gaat gelukkig goed. — Nachtelijke tocht-
 ten. — Lach toch niet.

(Zie verder de 14de les.)

R (Het Brouwen).

De gewone *r* wordt gevormd door een ratelende beweging van de tongpunt of van de huig.

De *huig-r* komt zoo veelvuldig voor, dat we die wel hebben te aanvaarden.

De *tong-r* verdient echter voor onze taal de voorkeur; deze is gunstiger voor de goede toonvorming en heeft meer uitdrukkingsvermogen.

Onder *brouwen* verstaan we het *onduidelijk* spreken van de *r*. We kunnen dus evengoed een *tong-r* als een *huig-r* brouwen. Daar de *huig-r* veel meer aanleiding geeft tot onduidelijkheid dan de *tong-r*, zegt men in het dagelijksch leven van iemand die de *huig-r* heeft, dat hij brouwt.

Voor het aanleeren van de *tong-r* zijn aparte tongpunt-oefeningen *gewoonlijk* niet noodig. Het komt er maar op aan, dat men de *huig-r* afleert. Daartoe wordt dan de *r* overal vervangen door een *d*, waarbij de tongpunt ongeveer aanslaat op de plaats van de *tong-r*.

Terwijl we van alle andere spraakgeluiden precies het kenmerkende kunnen aangeven, en dus ook de daarbij voorkomende afwijkingen onmiddellijk kunnen verhelpen, is dit bij de *r* niet mogelijk. (Belangstellenden verwijzen we naar de uitvoerige uiteenzettingen hieromtrent in: *K. Veldkamp*, „De Techniek van het Spreken,” pag. 155—164).

Wanneer de tongpunt werkelijk ongeschikt is, zijn veerkrachtige, snelle *l*-, *t*- en *d*-verbindingen aan te bevelen.

Hoogst zelden is een vergroeiing van het *tongriempje* belemmerend voor de rateling van de punt.

Voor het aanleeren van de *tong-r* helpt soms zeer snel het uitspreken van woorden als *merken*, *perken* e. d. (waarin de *r* slechts weinig rateling heeft), met vervanging van de *r* door een *d*, of een *snel herhualde d*.

63.   me de de ken,   me de de ken,   me de de ken.

Evenzoo met:

perken, *kerken*, *zerken*, *werken*, *harken*, *varken*, *barken*.

Verder kan men bij lettergrepen, die met *tr* en *dr* beginnen, de *r* vervangen door een *d* of *snel herhaalde d*.

Bij woorden, die met een enkele *r* beginnen, vervange men die door *hd*.

OPMERKINGEN. 1. Bij het oefenen met *td* zal iemand, die de tong te slap houdt, de *t*-articulatie, iemand die haar te stijf houdt de *d*-articulatie moeten accentueeren.

Dus: *t[́]doe — t[́]doe — t[́]doe*, enz.

of: *t[́]doe — t[́]doe — t[́]doe*, enz.

In beide gevallen *t* en *d* onmiddellijk aansluiten en de verbinding oefenen vóór alle klinkers van de tabel. Liefst geen bekende woorden dadelijk, wijl daarbij de ongewenschte vernauwing voor de huig-*r* moeilijk is na te laten.

2. Soms zal men slagen door na den *t*-inzet alleen de *d* in verbinding met klinkers snel te herhalen:

t[́]doe doe doe, enz.

3. Over 't algemeen zijn de opvolgingen *td* en *dd* het doelmatigst. Het gebruik van *hd* ter vervanging van een aanvangs-*r* kan van nut zijn voor het opwekken van den vereischten krachtigen ademdruk.

Ook hierbij wordt dan de *d*-verbinding in snelle rhythmten herhaald.

Aldus: *hdoe doe doe*, enz.

4. Men beproeve ook de verbindingen met *hd*, *pd*, *fd*, e. d. in verschillende rhythmten.

64. Vervang in onderstaande woorden de *r* door *d*.

N.B. De groepeeriing *in een rijmverband* geeft gelegenheid alles zeer snel te oefenen.

Als ge de *tong-r* wel hebt, geeft het snel oprammelen van deze rijmpjes grooter vaardigheid.

— prik — preek, prul — prei, praat — Pruis, prauw;
brik — breek, brul — brei, braad — bruis, brouw.

65. — trap — tram, tros — trip, trek — tras, trom;
druk — drie, draf — dreef, droef — dras, drom.
66. — frank — vrij, vroom — vrees, vroed;
frik — frak, fret — fruit, wroet.
67. — krap — kras, kram — kruis, krom;
grap — gras, gram — gruis, grom.
68. — schrik — schreuw, schrei — schram, schroom.
strik — streek, strijk — stram, stroom.

N.B. Verdere *r-oefeningen* in de 10de, 14de, 15de en 16de les.

De **S** (Het **Lispelen**).

Het lispelen bestaat hierin, dat de *tongpunt* of de *tongranden* opdringen tusschen tanden of kiezen, of geheel naar buiten treden.

Als het gebit geheel gaaf gebouwd is, kan men door het sluiten van de tanden reeds op den goeden weg komen.

Gewoonlijk is de bouw van onderkaak of gebit de aanleiding tot lispelen; meestal is ook bij zeer afwijkenden bouw nog wel een duidelijke *s* te maken.

Een eenvoudige oefening om de tong binnen de tanden te houden bij het uitspreken van de *s* is het oefenen van *s* tusschen twee *t*'s. De *tst*-verbinding moet dan zoo snel gezegd worden, dat de tongpunt geen tijd heeft om tusschen de tanden te glippen. Denk ook aan: **sst!** en geef u rekenschap van de tonghouding.

69. **laatst — laatst — laatst.**

N.B. De *t*'s met het *uiterste* topje van de veerkrachtige tongpunt maken. De *s* eerst heel kort, geleidelijk langer aanhouden.

Oefenstof:

laatst — kaatst — matst — gladst — koudst —
roodst — breedst — wijdst — blijdst — gudst — enz.
braafst — liefst — grofst — dofst — domst —
dunst — malst — volst — vuilst.

70. — Sien — Sim — Sam — sol — som — Sem.
cent — ceder — cijus — ceder.

71. mes — es — bes — les — is — mis — nis —
vis(ch) — wis — dis(ch) — Mies — bies — vies —
Lies — mees — pees — wees — lees — baas —
Maas — vaas — bas — pas — das — las — mos —
os — dos — los — vos — bos — boos — poos —
voos — Toos — doos — loos.

72. (Na *p, t, k, f, s* en *ch* wordt de *z* verscherpt tot *s*).

inzien — afzien — 't is zoo — o zoo — aanzien —
opzien — uitzien — inzee — opzee — inzetten —
opzetten — och zoo — mag zus? — wegzetten.

(Vóór een woord, dat met een *klinker*, met *b, d, j, w*, of een *klinkenden medeklinker* begint, wordt de slot-*s* verzacht).

De les is uit. — 't Is best. —
wasdoek — reisjas — loswerken. —
Is moe of zus niet thuis?

(Zie voor verdere *s*-oefeningen de 14de les, e. v.)

De **L** (De „dikke“ *l*.)

Waarneming.

Zeg eenige keeren snel achtereen *la la la* en laat dan de tongpunt liggen in de *l*-houding. Adem nu koude lucht in, ge voelt dat die aan weerskanten binnendringt door openingen tusschen tongranden en kiezen.

Hoe ruimer die openingen zijn en hoe meer ze naar voren liggen, hoe beter de *l* *klinkt*.

Aan 't eind van een lettergreep, vooral na klinkers waarbij de tongrug *hoog* ligt (*ie — ee — i — è*), maakt men veelal deze openingen onvoldoende of te ver naar achteren. De *l* klinkt dan *dik* en *log* met een *donkeren, lagen* klank.

In Groningen hoort men deze foutieve *l* log en zwaar in Holland, vooral in Zuid-Holland op de eilanden, wordt ze eleganter uitgevoerd, met een breede tonghouding, en met een sierlijke verglijding in den klinker.

De fout is b.v. af te leeren door den invloed van den klinker uit te sluiten (even afbreken vóór de slot-*l*) en de *l* te zeggen alsof het een beginletter was.

73. — wi — llen, wi — llen, willen.
 ve — llen, ve — llen, vellen.
 te — llen, te — llen, tellen.
 ti — llen, ti — llen, tillen.
 pe — llen, pe — llen, pellen.
 wie — len, wie — len, wielen.
 vie — len, vie — len, vielen.

74. Dienstig is ook de afwisseling met gelijkklinkende woorden, waarin de *t*-articulatie voorkomt, althans, wanneer de *t* veerkrachtig en puntig wordt gearticuleerd.

witten — willen, wetten — wellen,
 pitten — pillen, petten — pellen,
 betten — bellen, vette — vellen.

75. De foutieve slot-*l* zal in snelopvolgende herhalingen het logge karakter verliezen, vooral, wanneer men zich aanvankelijk de *l* als beginletter denkt.

Aldus: li li li — il il il — wil,

 Musical notation showing the pronunciation of 'lè' and 'èl'. 'lè' is shown as a triplet of notes on a single line, and 'èl' is shown as a triplet of notes on a single line. The notes are connected by a slur, and there is an accent mark over the first note of each triplet.

 lè lè lè — èl èl èl — wel, enz.

76. — wil — wel, vil — vel, pil — pel, til — tel.
 viel — wiel, Tiel — kiel, veel — teel, keel — meel.
 welwillend — wellevend.

totebel — libellen.
 ellenlang — veel willen velen.
 vele delen tillen — weten wat wij willen —
 Edelman, Bedelman.

De **t** als slotletter.

Wanneer de *t* aan het einde van een woord slap wordt gezegd, hooren we na de *t* een *s*-geluid.

Dit is gemakkelijk af te leeren door de tongpunt aanvankelijk iets langer in de *t*-houding te doen blijven en dan de tongpunt veerkrachtig weg te ploffen. De adem, die achter de tongpunt-afsluiting zich ophoopt, verbreekt als 't ware die afsluiting en ploft in een kort oogenblikje weg.

77.

datt — datt — datt.

(De tong zeer spits aanleggen.)

mat — wat — zat — kat — pad —
 mot — zot — pot — dot — vod —
 moot — poot — dood — rood — lood.

(Het is moeilijker na klinkers, waarbij de tongrug hoog ligt.)

net — wet — vet — met — ket —
 pit — wit — dit — kit — lid —
 peet — weet — leed — deed — meet —
 piet — liet — niet — giet — ziet.

78. Gemengde oefeningen voor *t*, *l*, *r* en *s* als slotletters.

l en *s*.

— villen — visschen — vil — visch.
 willen — wisschen — wil — wis.
 bellen — bessen — bel — bes.
 ellen — Esschen — el — es(ch).

79. — el — es — bel — bes — fel — fes — nel — nes.
 viel — vies — wiel — wies — meel — mees —
 Peel — pees.

80. — *t, d* en *l*.

witten — willen — wit — wil.
 pitten — pillen — pit — pil.
 betten — bellen — bet — bel.
 vetten — vellen — vet — vel.
 vitten — villen — vit — vil.
 wetten — wellen — wet — wel.

81. — *l, r* en *s*.

viel — vier — vies.	nel — neer — Nes.
wiel — wier — wies.	bel — bar — bes.
meel — meer — mees.	zeel — zeer — zes.
Peel — peer — pees.	veel — veer — fes.

De *h*.

Het is foutief de *h* met een laag, zwaar geluid aan te zetten. Uitzonderingsgewijze kan dat bij de voordracht eens te pas gebracht worden.

Een lichte, *veerkrachtige h* eischt eenige beheersching over den adem. De *h* heeft geen stemgeluid, maar het geruisch ontstaat in de niet gespannen stemspleet. Het geeft eenig gerief, als we ons voorstellen, dat het *h*-geluid opgevangen, aangekaast wordt tegen de boventanden. Denken dus aan lichte ademschokjes.

De *slappe h*, die doorklinkt in gerekte vocalen, is het gemakkelijkst uit te voeren.

Het weglaten van de *h* waar deze hoort, en het plaatsen van de *h* waar deze niet behoort kan alleen afgeleerd worden door geregelde opmerkzaamheid.

82. — hit — het — hut — hel — hik — hek — hen —
hem — huis — huil — hiel — hecl — hol —
hoop — haal — haas.

83. — afhalen — ophalen — inhalen.
omhalen — uithalen — afhouden.
ophouden — ophanden — inhouden.
verheven — verhelen — verhalen.
geheel — gehuil — gehouden.

84. — Hé! — Hu! — Ho! — Haha!
Herhalen — hierheen — huisheer.
huishuur — huurhuis — huishen.
hooghouden — Hooghalen — Hooghullen.
hoekhuis — hazelhoen — handhaven.

85. Toepassingen.

Ga heen!	Met huid en haar.
Hierheen!	Iets op 't hart hebben.
Inhanden.	Een hond in een hok.
Ophanden.	Een hen en een haan.
Hand aan hand.	Hoog omhoog halen.
Huis en hof.	In het achterhuis.
Hand in hand.	Heel uit Haarlem.
Aan den hemel.	Haarlemmer halletjes.
Ademhalen.	Met den hoed in de hand.
Een heel heer.	We hebben ooren om te hooren.
Een half ei.	In den ooghoek.
Een heel eind.	Alles overhoop halen.
Half om half.	Haar eerste hoed.
Harde intonatie.	Met hart en hand.
Uit hun huis.	Hoor eens hier.
Hevig huilen.	Hiep! hiep, hiep, hoera!

TIENDE LES.

Uitspraak-vaardigheid.

(Rhythmische articulatie-figures).

Voor de toepassing in het gewone leven is het noodig, dat we de spraakbewegingen vaardig en licht kunnen uitvoeren.

Het streven naar *vaardige articulatie* heeft echter ook groote beteekenis als *algemeene oefening*:

Snel afwisselende beweging sluit foutieve spanningen uit; in het snelle tempo worden de bewegingen vanzelf kleiner en lichter;

die kleinere bewegingen kan men met geringe inspanning toch veerkrachtig maken.

De geheele „instelling” van ons spraakapparaat (de gereedhouding) krijgt bovendien iets *elastisch*; om in een zeer snelle opvolging de lettergrepen „*puntig*” en *licht* te herhalen, moet men zich, bij wijze van spreken, „schrapp zetten” zonder het lichaam zwaar te houden. We zouden kunnen zeggen, dat we de zwaarte van ons lichaam moeten voelen opgaan in ademspanning.

Daar de gelijkmatig herhaalde spraakbewegingen de gedachten weinig in beslag nemen, leert men hierbij ook gemakkelijk de ademspanning in te richten op de reeks lettergrepen *als geheel*. (Overeenkomstig de formatie van een zin dus.)

86.

N.B. Denk aan de houding en de gewaarwording bij de resonans-oefening!

(Doe het eenige keeren met de tanden op elkaar en daarna weer met de tanden van elkaar).

OPMERKINGEN. 1. De lettergrepen nà de streep krijgen nadruk, de volgende twee licht en dubbel zoo snel.

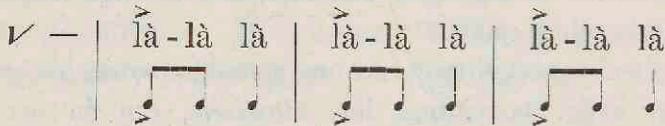
Het gaat op de maat van het zinnetje:

| *Flink in de | pas als je | loopen moet.*

2. Denk er om, dat ge niet gaat zeggen: *lal lal lal*. De *l* zoo kort en veerkrachtig mogelijk; de tong flink laten vallen, den mond openhouden voor den volgende klinker.

3. Doe het eerst *langzaam* en *zorgvuldig*. Geleidelijk tot *zeer snel* overgaan.

87. Doe nu het omgekeerde: den nadruk op de eerste der twee snelle lettergrepen:

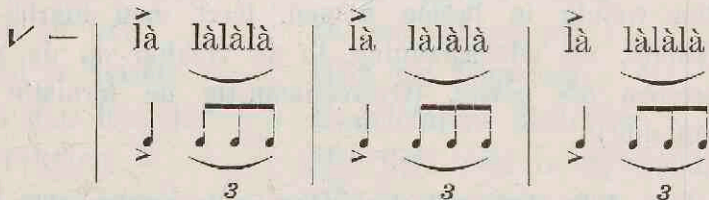

N.B. Het gaat op de maat van:

Opgestaan, Plaats vergaan.

(Doe het ook met gesloten tanden).

88. Doe hetzelfde met:

Ook omgekeerd:

(Doe het ook met gesloten tanden).

89. Evenzoo met vier snelle lettergrepen:

en omgekeerd:

(Ook met gesloten tanden).

90. Gebruik voor deze oefeningen de volgende verbindingen:

là, lò (*los*), **lò** (*lomp*), **lú** (*lus*), **li** (*lip*), **lè** (*les*),
laa, leu, lui, loo, loe, lee, luu, lie.

91. Maak de oefening ook in plaats van *l* met:

b, d, p, t, r, k.

Ook met gesloten tanden. (Bij *r* en *k* niet „knijpen”).

92. Doe het ook met: **ch, g** en **h** (**f, s, v** en **z**).

N.B. De zorgvuldige uitspraak bewaren bij het snelle tempo.
 Desgewenscht kan men ook enkele dubbele medeklinkers nemen:

pl, bl, fl, kl, gl.

sn, sm, sp, st, sch, spl, sch.

pr, br, fr, tr, dr, kr, gr, spr, str, schr.

ELFDE LES.

Een volklinkend geluid. Draagkracht van de stem.

Nadat we leerden het stemgeluid *gemakkelijk* voort te brengen, en de articulatiën juist en vaardig te verrichten, willen we streven naar een *voller, omvangrijker* geluid.

Voor de *draagkracht* van het geluid is het niet noodig, dat het *krachtig* is, maar ook *kracht* is dikwijls geriefelijk

en we zullen in een grootere localiteit bij *matige* kracht beter kunnen nagaan of we de gheele ruimte beheerschen.

Zoodra we ons daarvan zeker gevoelen, beproeven we die zekerheid te behouden bij een geleidelijk meer beperkte toongeving. Ook een klein, zacht geluid kan in een groote ruimte tot de uiterste hoeken reiken. Voor spreken in de open lucht is *kracht* onontbeerlijk.

Aanvankelijk oefenen we in hoofdzaak *opene lettergrepen* of althans lettergroepen, die met een klinkenden medeklinker sluiten.

B.v. *be-le-ven*, *be-den-ken*.^(ng)

Gesloten lettergrepen kunnen we zoo uitspreken, dat de slotletter niet te vlug tegen den klinker sluit; we doen dan of die slotletter bij de volgende lettergreep beginletter wordt.

B.v. *bedotten* als: *be-dò-tten*.

De verschillende middelen, die we leerden kennen om een „*vrij klinkend*” geluid *gemakkelijk* voort te brengen, passen we bij de volgende oefeningen toe. D. w. z. nu eens hot eene, dan weer het andere; men kan niet om vele dingen tegelijk denken.

- AANWIJZINGEN.
1. Let op het resultaat. Hoor, of het „vrij” wogklinkt.
  2. Moeilijkere en gemakkelijker verbindingen wisselen elkaar af. Streef naar gelijkmatigheid van geluid.
  3. Oefen eerst afzonderlijke lettergrepen, zóó, dat iedere lettergreep ook afzonderlijk met ademspanning aangezot wordt.

(Zoo noodig met toepassing van de lichte, veerkrachtige ademschokjes; zie de 7de les.)

— Daarna neemt ge de woorden *als geheel*, met snelle aansluiting der opvolgende lettergrepen.

De ademspanning wordt dan niet ingesteld *per lettergreep*, maar *per reeks* van lettergrepen.

(Denk aan de vaardigheidsoefeningen van de 10de les.)

4. Oefen eerst alles op dezelfde toonhoogte. Nu eens een hoogere, dan weer een lagere.

Daarna met wisselende toonhoogte, b.v.:

laag — hoog — laag.

hoog — laag — laag.

laag — hoog — hoog. enz.

5. Stel u bij het oefenen voor dat ge spreekt
  - a. tegen iemand vlak bij.
  - b. tegen iemand, die meer of minder ver af staat.
6. Maak deze oefeningen *zittend* en *staande*.

Zonder *r* en *s*.

93. — *believen* — *beleenen* — *beloven*.
bedillen — *bedotten* — *bedenken*.
dadelijk — *duidelijk* — *doodelijk*.
popelen — *pekelen* — *potentaten*.
betonen — *bepoten* — *belijden*.
kapitein — *kapitoel* — *kapitaal*.
94. — *kakelen* — *kiekendief* — *keukenboek*.
beteuten — *bekijken* — *betalen*.
nalaten — *nameten* — *nakijken*.
openlijk — *opeten* — *opendoen*.
tintelen — *toonteeken* — *toedienen*.
duikelen — *dommelen* — *dacapo*.
95. — *genegen* — *genoegen* — *genadig*.
gezogen — *gegeten* — *gevolgen*.
gaggelen — *giechelen* — *galabal*.
geladen — *gevangen* — *genaken*.
hevelen — *heuvelen* — *hagelen*.

Met *s*, zonder *r*.

96. — *nameloos* — *nakakelen* — *nabijkomen*.
nalezen — *nagenoeg* — *negenooig*.
tafelen — *toepassen* — *tonnemaat*.
wapenen — *wezenlijk* — *wetteloos*.
zakelijk — *zinnepop* — *zoetekauw*.

97. — capitulatie — communicatie — commandant.
 compositie — conditie — coupon.
 consonant — confessie — concilie.
 Konijnen — commissie — kompas.
 latafel — lendenpijn — levenloos.

Met *r*.

98. — beraden — berijden — beperken.
 papieren — papaver — parade.
 mijmeren — martelen — makelaar.
 monopolie — metalen — malkander.
 mirakuleus — meridiaan — marokijn.
 reutelen — ratelen — rekenen.

99. — rammelen — rinkelen — rommelen.
 rebellie — rollade — revolutie.
 redeloos — radeloos — roekeloos.
 vedelen — fiedelen — fanfare.
 compareeren — compositie — cocarde.
 dermate — donderbui — dubbeldik.
 carbonade — komkommer — labberdaan.

Met dubbele begin-medeklinkers, zonder *r*.

100. — pluimen — ploegen — platen — pluizen.
 blauwe — bloemen — bleven — bloeien.
 blaken — blozen — blijde — blikken.
 fluiten — fleemen — flitsen — fleurig.
 vloeien — vlieten — vliegen — vlagen.
 klippen — kloppen — klossen — klappen.
 kluiven — klieven — kleven — klagen.
 gloeien — glijden — gloren — glazen.
 sloepen — sleepen — sluipen — slapen.

101. — snuiten — snuiven — sneeuwen — snauwen.
 knapen — knagen — kneden — kneuzen.
 smalen — smeden — smoken — smaken.
 zwellen — zwetten — zweemen — zwaaien.
 dwingen — dwongen — dwalen — dweilen.
 kwellen — kwaken — kwijten — kweelen.
 spelen — spillen — spellen — spoelen.
 stellen — stoelen — stalen — staven.
 schoone — schoenen — schijnen — schamen.
 schaven — schaden — schalen — schaken.
 splijten — spleten — splitten — splinter.

Met *r*-verbindingen.

102. — proeven — preeken — pruimen — praten.
 breken — breuken — brijen — brouwen.
 fruiten — fronsen — fraaie — franje.
 vriezen — vreezen — vrouwen — vragen.
 wringen — wrongen — wreede — wrake.
 troeven — tronen — treden — traden.
 droeve — dreven — druiven — drogen.
 kroegen — krijgen — kreunen — kragen.
 groeien — graden — grieven — grazen.
 spruiten — sproeten — spreken — spraken.
 strooien — striemen — strepen — straten.
 schroeven — schromen — schrijnen — schrammen.

Synoniemen.

103. — zang — deun — lied.
 kamp. — slag — strijd.
 gil — kreet — schreeuw. **N.B.** Zie de aanwijzingen op
 haast — drift — spoed. pag. 44 en 45.
 pijn — wee — smart. Denk aan de beteekenis!
 wijs — vroed — slim. Ook 2, 4 en 6 regels op
 één adem.

104. — angst — schrik — schroom — vrees.
 baai — bocht — golf — kreek.
 barsch — norsch — stug — stuursch.
 bos — rist — pak — tros.
 glad — plat — slecht — vlak.
 gril — kuur — luim — nuk.
105. — steeg — straat — slop — gang — weg.
 barst — kloof — reet — scheur — spleet.
 schalk — schelm — kwant — snaak — guit.
 strand — kust — wal — zoom — boord.
 rook — smook — walm — stoom — damp.

Zonder r.

106. — Alle dagen leege magen.
 Woelige tijden, jolige dagen.
 De paden op, de lanen in.
 Walhalla. — Malakka.
 Aangename dagen.
 Leven en laten leven.
 Lieve Lente kom, o, kom!
 Hooge boomen vangen veel wind.
 Heel ons leven zingen wij!

Met r.

107. — Soerabaja. — Samarang.
 Heldere tonen, zuivere zangen.
 Goede manieren. — Vuile papieren.
 Vurige kolen. — Geurige violen.
 Varen op de baren, zeilen op de zee.
 Van heinde en ver. — Overal heen.
 Aan u mijn lied, o Nederland!

TWAALFDE LES.

Een natuurlijke uitspraak.

Een *onnatuurlijke* uitspraak treffen we veel aan bij personen, die onvoldoend spreekonderwijs gehad hebben. Als men kan hooren, dat iemand les gehad heeft, is het gewoonlijk niet in orde.

Soms is de uitspraak *overdreven flink*, de medeklinkers zijn te sterk, de verbindingen log en zwaar, de lettergroepen worden er meer „uitgeblaft” dan vloeiend gesproken. Ook past de manier van spreken dikwijls niet bij de persoonlijkheid van den spreker. (Zie de algemeene opmerkingen over de uitspraak der medeklinkers in de 14de les).

Meestal is de fijnere regeling daarbij geheel achterwege gebleven en verklappen bovendien verschillende afwijkingen van de normale uitspraak de onbevogde leiding of het onjuiste inzicht.

Deze afwijkingen betreffen dan vooral de *wijzigingen*, die de spraakgeluiden ondergaan in de verbinding tot lettergroepen, woorden en zinnen. Wie spreken leerde door de onbewuste nabootsing van het onberispelijke voorbeeld, zal al deze wijzigingen aanbrengen. Het zijn dus geen moeilijkheden. Integendeel ontstaan ze juist uit een natuurlijk streven naar vergemakkelijking.

Wie echter de vorming der *afzonderlijke* spraakklanken heeft beoefend, moet gewezen worden op de veranderingen, welke ze ondergaan in *het verband*:

Wie b.v. *xien* als *sien* uitsprak en de *x* *zacht* (d. i. met *stemklank*), leerde maken, zal dit nu ook doen in *uitzien*, *afzien*, *opzien*, terwijl de *x* daarin tot *s* wordt door de voorafgaande scherpe medeklinkers.

De fouten, die men maakt, bestaan dus hoofdzakelijk hierin, *dat men uitspreekt, zooals het geschreven of gedrukt staat.*

Ter verwerving van een *natuurlijke* uitspraak maken wij opmerkzaam op het volgende:

1. **v, z** en **g** worden *verscherpt* tot *f, s* en *ch* bij enge aansluiting aan een *voorafgaanden* *scherpen* medeklinker (*p, t, k, f, s, ch*) of *scherp* uitgesproken *slot-d* of *slot-g*.

108.	op <u>ver</u> zoek	=	op <u>fer</u> zoek.
	op <u>z</u> icht	=	op <u>s</u> icht.
	op <u>goe</u> dgeluk	=	op <u>choe</u> t <u>ch</u> eluk.
	uit <u>va</u> ren	=	uit <u>fa</u> ren.
	uit <u>z</u> ien	=	uit <u>s</u> ien.
	uit <u>g</u> aan	=	uit <u>ch</u> aan.
	goe <u>d</u> vinden	=	goe <u>f</u> inden.
	ma <u>k</u> <u>ve</u> ulen	=	ma <u>f</u> <u>fe</u> ulen.
	pa <u>k</u> <u>ze</u>	=	pa <u>s</u> <u>se</u> .
	zo <u>e</u> k <u>goe</u> d	=	zo <u>ch</u> <u>choe</u> t.
	ha <u>l</u> f <u>vo</u> l	=	ha <u>l</u> ff <u>o</u> l.
	af <u>z</u> ien	=	af <u>s</u> ien.
	af <u>g</u> e <u>ve</u> nen	=	af <u>ch</u> e <u>ve</u> nen.
	zie <u>l</u> s <u>ve</u> el	=	zie <u>l</u> s <u>f</u> e <u>e</u> l.
	be <u>s</u> lis <u>ze</u> lf	=	be <u>s</u> lis <u>se</u> lf.
	wa <u>s</u> (<u>ch</u>) <u>goe</u> d	=	wa <u>s</u> <u>ch</u> o <u>e</u> t.
	to <u>ch</u> <u>va</u> ren	=	to <u>ch</u> <u>fa</u> ren.
	zie <u>h</u> <u>ve</u> rliezen	=	zie <u>h</u> <u>fe</u> rliezen.
	weg <u>g</u> aan	=	weg <u>ch</u> aan.

2. **Scherpe medeklinkers** (*p, t, k, f, s, ch*) worden *verzach*t bij enge aansluiting aan een *volgenden* klinker, of stemklankhebbenden medeklinker.

109. B.v. lees eens over = leez eenz over.
 de les is uit = de lez iz uit.
 dit bericht = did bericht.
 zakdoek = zagdoek.
 (g is het teeken voor de zachte *k*).
 liefde = lievde.
 wasdoek = wazdoek.
 't is best = 't iz best.
 dagboek = dagboek.
 (de slot-*g* blijft hier zacht).
 zeg dat = zeg dat.
 op bezoek = op ob bezoek.
 opdoen = opobdoen.

3. De *j* en de *r* hebben veel invloed op voorafgaande klinkers en *tongpunt*-medeklinkers.

De *n* wordt vóór deze klanken met het voorste van den *tongrug* gemaakt en niet met de *tongpunt*; het wordt een heel aparte klank. B.v. in:

110. Spanje — Oranje — franje.
 hondje — mandje — kantje — Jantje — standje.

Bij zeer snelle uitspraak ook in:

onrust — onraad — aanraken — inroepen —
 aanranden — inrust — inrijden.

4. De *n* verandert bij vlotte aansluiting meer of minder in *m* of in *ng* als er (*j* en *r* uitgezonderd) *andere* dan *tongpunt*-letters volgen. Dus:

111. en toen *blijft*: en toen.
 in doen „ : in doen.
 en nu „ : en nu.

maar:

inmaken wordt: immaken.

inboeten „ : imboeten.

inpakken „ : impakken.

en:

ingeving wordt: inggeving.

inkoopen „ : ingkoopen.

5. Wie de *tong-r* aangeleerd heeft, moet de rateling, vooral aan 't eind van de lettergreep, niet te zwaar en te lang nemen. Ook: opmerken, dat in *prooi*, *Pruis*, *pret*, *pruilen*, *pronken*, *praten*, *Frans*, *fraci*, *fret*, *frisch* e. d. de *r* den stemklank verliest door den voorafgaanden scherpen medeklinker.

(Probeer de *r* afwisselend *met* en *zonder* stemklank te maken).

6. In *kastje*, *gastje*, e. d. wordt de *t* opgeofferd aan de verbinding van *s* en *j* tot *sj*. Dus: *kasje*, *gasje*.

7. In verschillende vóór- en achtervoegsels spreken we de toonlooze klinker uit als de *ù* van *put*:

112. loopen — egel — heilig — moeilijk — zeker —
bezem — havik — ergens — noodigen — lomperd —
bevel — gelach — verhaal.

Het achtervoegsel *rijk* behoudt den *ij*-klank, behalve in veel gebruikte woorden, waarbij wij de beteekenis „*rijk aan*” niet meer voelen. Dus:

zegenrijk, *vollrijk*, *schaduwrijk*, *talrijk* met *ij*-klank.

Velen zeggen *belangrijk* en ook *liefderijk* reeds met den *ù*-klank.

Den toonloozen klinker gebruiken we meestal ook in: *een*, *het*, *ik*, *mijn* en *zijn*.

(In zeer statige taal en ook in een poëtisch verband kan men hiervan afwijken).

8. Een *natuurlijke* uitspraak mag geen *stordige* uitspraak worden. Dat is het geval als men in vele *toonlooze lettergrepen* de klinkers met ù-klank uitspreekt.

Dus niet *mùziek*, maar *muuziek*; niet *kùmiek*, maar *komiek*.
Spreek uit:

113. portaal — probeeren — provincie — portret —
gordijn — manier — figuur — positie — bureau —
kaneel — minister — articulatie — politiek, enz.

9. We herhalen tenslotte, dat de wijze van spreken moet passen bij de persoonlijkheid van den spreker.

Ook een *te hooge-* of *te lage toonligging* of een *overdreven stembuiging* veroorzaken soms den indruk van onnatuurlijkheid. Men moet zich, ook in zijn spreken, geven zooals men is, zonder aanstellerigheid of mooidoenerij.

DE TIENDE LES.

Klinkeroefeningen.

à en aa.

OPMERKINGEN. 1. Een volmaakt reine, heldere *aa*-klank eischt veel geduldige oefening.

De *aa* is het gemakkelijkst in open lettergrepen, moeilijker vóór dubbele slot-medeklinkers, en krijgt vóór *k* en *r* licht een „geknepen” è-achtigen klank.

Bij à de slotletter niet te stijf aansluiten.

2. De helderheid der *aa*-klanken wordt bevorderd door veerkrachtig optrekken van de bovenlip, de boven-tanden komen vrij, de mondhoeken trekken terug en sluiten aan.

3. Bij de volgende oefeningen gedurige afwisseling der toonhoogte en der kracht toepassen. Stel u voor, dat er achter de woorden een punt, een uitroep-teeken of een vraagteeken staat.

Zonder *r*.

114. — laten — laden — laken — daden.
 laven — lazzen — dalen — mazen.
 baden — balen — paden — palen.
 zaden — dalen — kaden — falen.
 halen — naden — waden — maden.
 lagen — kaken — baken — daken.
115. — Java — Banda — Laban — Kanaän — nalaten.
 Magalang — Adama — Alaska — Gamala.
 Damascus — Galilea — Alva — Papoea.
 Adam — nagaan — afhalen — namaals.
 daadzaak — haast maken — aanval — landzaat.
 haaknaald — maastaak — wandaad — pal staan.
 maagschap — balzaal — Malakka — Walhalla.

Met *r*.

116. — Maria — Angora — Namara — Soerakarta.
 Madoera — Astrakan — Abraham — Zarpot.
 Socrabaja — Novara — Samarang — Achabara.
117. — haarwater — raad vragen — nachtkaars — draagbaar.
 makelaar — maasgaren — vastvaren — hazelaar.
 waskaars — dameslaars — raadsman — spraakzaam.
 gebarentaal — slagzwaard — landwaarts.
 markgraaf — glasraam — adelaar — marktplaats.
 raafzwart — achtbaar — afbraak — tabbaard.
118. — Klaas vaak — banaan — allemaal — gaan staan.
 Paaschmaandag — Jan van Galen — baldadig —
 kannibaal — Javaan — Samaritaan —
 't jaar daarna — ga maar — daags daarna —
 bedaard maar — laat maar — bazaar —

vandaar — aanvaarden — waarlangs — karavaan.
 barbaarsch — papaver — saffraan — cadaver.
 garnaal — vanwaar — achterna — achterhalen.

Toepassingen.

119. — Eenmaal is geenmaal. Raad vóór daad.
 — Aal is een zwaar maal. Heden graaf, morgen slaaf.
 — Raad na daad. Aan den haal gaan.
 — Overdaad schaadt. Opgestaan, Plaats vergaan.
- Verdriet en plagen maakt lange dagen,
 En kwa gedachten maakt lange nachten.
 — Doe raad voor 't kwaad, eer 't verder gaat.
 — Overmaat schaadt, middelmaat baat.
 — Maat houdt staat, onmaat vergaat.
 — Alle ding met maten; die dat kan, zal 't baten.
 — Na eer en staat, volgt nijd en haat.
 — Eerst beraân, dan bestaan.
 — Wel beraân, half gedaan.
 — Veel gapen, wil eten of slapen.
 — Goede raad, na de daad, komt te laat.
 — Te goeder naam en faam bekend staan.

oe.

- OPMERKINGEN. 1. De *oe* heeft door de kleine mondopening zeer weinig klankvermogen. Het klankvermogen is aan te vullen met *neus-resonans* („nasale Tendenz”).
2. Door het aanpassen van den mondvorm kan men de *oe* leeren maken met een eenigszins verruimde mondopening, zonder dat de klank daardoor van belang gewijzigd wordt.

N.B. Tracht bij de volgende oefeningen het klankvermogen van de *oe* gelijk te maken aan dat van de andere vocalen:

120. — man — moe — man.	das — does — das.
dan — doe — dan.	dak — doek — dak.
van — voet — van.	had — hoed — had.
ban — boet — bau.	mie — moe — mie.
kan — koe — kan.	met — moe — mee.
laf — loef — laf.	Deen — doen — Deen.
paf — poef — paf.	been — boen — been.
pas — poes — pas.	zee — zoet — zee.

121. — voldoen — katoen — ontdoen — blazen.
aanvoer — zakdoek — hoogmoed — genoeg.
aandoen — omdoen — indoen — afdoen.
uitdoen — overdoen — voordoen — nadoeu.
Badoer — Madoera — vischboer — poespas.

122. — voegzaam — noenmaal — genoegzaam — kakatoe
moerschroef — snoepgoed — groenvoer.
groenboer — goed doen — ploegbaas — zoeklicht.
drukproef — koelie — boekweit — foelie.
mosgroen — opendoen — rivieroever — toevoer —
parelhoen — fatsoen.

Toepassingen.

123. — Voldoende, vrij goed, goed, heel goed.
— Wie goed doet, goed ontmoet.
— Zocken en vinden. — Boeken binden.
— De vroede vad'ren. — Goed en bloed.
— Goed rijk, Bloed rijk.
— Vroom en vroed, wijs en goed.
— Vroeg rijp, vroeg rot; vroeg wijs, vroeg zot.
— In hoven en hoeven, in Oost en in West,
Moog 't goed zijn te toeven, te huis is 't het best.
— Voor te vroeg, hulp genoeg.

- Niet hoe veel, maar hoe cêl.
- Haastige spoed is zelden goed.
- Vroeg genoeg. — Boete doen.
- Poest in de voest is een korte zomer.

ie.

- OPMERKINGEN.
1. De *ie* vertegenwoordigt de uiterste helderheid. Deze helderheid wordt, behalve door de veerkrachtige tonghouding, bevorderd door het optrekken van de bovenlip (waarbij de boventanden alle zichtbaar worden), het zoo ver mogelijk wijken van de mondhoeken en het vast aansluiten van beide lippen (lachen).
Door de onderlip te laten zakken, zal de *ie*-klank licht iets plats krijgen.
  2. Oefenen op *ie* is doelmatig voor doffe, klanklooze stemmen.
  3. De *ie* versmelt uitstekend met klinkende medeklinkers en is vooral heel zuiver in verbinding met de *s*.

124. Toonnamen: (De *i* hierbij uitspreken als *ie*.)

cis — dis — eis — fis — gis — ais — bis — cis.

125. — subiet — solied — demi — van wie.

lelie — Deli — karbies — advies.

parkiet — begiet — dat niet — limiet.

cither — sigaar — ziehier — zicdaar.

nazien — inzien — omzien — afzien.

gierig — zwierig — spilziek — zefir.

126. — wiegeliel — kiewiet — linie — divisie.

kiekendief — politie — divisie — justitie.

feliciteit — civilisatie — ministerie — politiek.

imitatie — visie — missie — risico.

mimiek — klassiek — komiek — kliniek.

papier — cohier — vizier — cipier.

voorzien — doordien — filiaal — nadien.

visite — Dina — Lina en Marie.

127. — Zie je me niet?
 — Wie ziet 't niet?
 — In lief en leed.
 — Liegen en bedriegen.
 — Van wie, voor wie, aan wie? Weet je 't niet?
 — Aanziet de leliën des velds.
 — Vergeet dien brief niet.
 — Een heele Piet als j'em ziet.
 — Na veel verdriet een vreugdelied.

oo, ó en ò.

- OPMERKINGEN. 1. De grove dialect-fouten, die bij de uitspraak van deze klinkers voorkomen, zijn besproken in de 8ste les.
 2. Vóór de *r* klinkt de *oo* als een gerekte *ó* (*bót* — *boor*).
 3. Voor een klankrijke, zuivere *oo* zijn het gehemelte en de mondopening veerkrachtig gespannen; de onderlip sluit aan; in de bovenlip voelen we de sterkste spanning bij de mondhoecken.
 4. Ten opzichte van *ó* en *ò* heerscht zooveel verschil van uitspraak, dat daaromtrent moeilijk bindende voorschriften zijn te geven.
 5. De *oo* oefene men eerst vooral op middentonen en met een vollen, donkeren klank.

128. — Om en om — op en top — onderop — komfoor.
 opkroppen — opstoppen — bonbon — rondom.
 oorlog — poppekop — rolmops — bolrond.
 offer — doffer — koffer — stoffer.
129. — blokkendoos — bolleboos — mosroos — goddeloos.
 stokdoof — morsdood — slotvoogd — stofschoon.
 potkoken — losstooten — ophoogen — rotskloof.
 omhoog — knoflook — voorpoot — doorloopen.
 motto — voorover — korenkooper — torenhoog.

- 130.** — Kookpot — doolhof — stootblok — noodlot.
 boogschot — noodklok — rozebottel — kobold.
 olijdom — bovenop — hoopvol — rookkolom.
- 131.** — hobo — foto — auto — loco — vloodvoegd.
 toonloos — schoonzoon — stoomboot — zoo zoo.
 proloog — overhooren — rozerood — overhoop.
 boventoon — toomeloos — promotie — hopeloos.
- 132.** — filosoof — theoloog — blootshoofds — droog brood.
 kolonel — monoloog — roode kool — hoog rood.
 droog brood — proloog — Vroomshoop — protocol.
 overkomen — noteboomen — doodgewoon.

Toepassingen.

- 133.** — Droog brood, zalig brood.
 — Hoog en droog.
 — Zoo gewonnen, zoo geronnen.
 — Groote vogels, groote veeren.
 — Botertje boven.
 — De doos van Pandora.
 — Den dood onder de oogen zien.
 — Zoo de man is, zoo zijn zijn woorden.
 — Morgenrood, mooi weer aan boord.
 — Avondrood, water in de sloot.
 — Hoon voor loon.
 — Boontje komt om zijn loontje.
 — Bij gebrek aan brood, is de schaamte dood.
 — Des eenen dood, is des anderen brood.
 — Geen goud zoo rood, of 't moet om brood.
 — Dollen dolen.
 — Nood vindt brood.

- In nood is alle ding brood.
- Vrienden in den nood, honderd op een lood.
- Vuur bij stroo, dient niet alzoo.

ee, i en è.

- OPMERKINGEN.
1. De grove dialect-fouten en de oefeningen ter verbetering daarvan, zijn besproken in de 8ste les.
  2. De *ee* ondergaat als tussehenklank gemakkelijk wijziging; onder den invloed van een volgende *r* wordt *ee* ongeveer gelijk aan *i*; de *è* wordt voor *r* tot *é*. (Vergel.: *peet* — *peer*, *pet* — *pers*).
  3. *ee*, *i* en *è* geven licht aanleiding tot een platte uitspraak; we oefenen deze vocalen bij voorkour vóór *n* of *m*, die den klank verdonkeren. (Vergelijk: *been* — *beet*, *ben* — *bet*, *pin* — *pit*).
  4. We verhelderen deze klanken door de spanning in den mond te vergrooten, de lippen aan te sluiten en de mondhoeken op te trekken.

134. — mededeelen — geen een — heel veel — scheenbeen.
 zeebeenen — zeven weken — eten geven — levenswee.
 zegnbede — tegenheden — wees een zegen.
 smeekbede — evenveel — ophemelen.
 deelnemen — gespleten — gehemelte.

135. — leenheer — brekebeen — legerstede.
 wederkeeren — wederstreven — wreedheden.
 regenweer — penseelstreek — rededeelen.
 terdege tegenstreven — geen vrede — veel meer.
 meeningsverschil — neerleggen — schermmeester.

136. Toepassingen.

Beetje bij beetje.	Steen en been klagen.
c - d - e - f - g - a - b - c.	Geen geld, geen Zwitsers.
Zoek een ster, niet te ver.	Vergeeten en vergeven.

Beter één dan geen.	In weer en wind.
In vrede leven.	Zeer tevreden.
Terdege verlegen zijn.	Derven is geen erven.
De zeden van heden.	Sterven is ons aller erven.
Levende beelden.	Verdeel en heersch.
Een zwervend leven leiden.	Heen en weer.
Wrocdheden plegen.	Meenen te weten.
Geleden leed vergeten.	Heel ver heen.
Geven en nemen.	Streng bevelen.

— Scherpe dist'len steken zeer, kwade tongen nog veel meer.

— Lang leven is veel overleven.

— Ledige vaten geven veel geluid.

— Niet hoe veel, maar hoe eêl.

— De leer dringt zeer, maar 't leven meer.

— Den derden December 1909.

— Verschil van meening hebben.

— Een ezel stoot zich door 't gemeen geen tweemaal aan denzelfden steen.

— Piet heeft „tien” voor lezen.

— 't Geheim van één, weet één alleen,

't Geheim van twee, wordt licht gemeen,

't Geheim van drie, weet iedereen.

— Bij strenge heeren is veel te leeren.

— Zich ergens rekenschap van geven.

uu, eu en ù.

OPMERKINGEN. 1. De *uu* heeft weinig klankvermogen, wat vooral hinderlijk opvalt bij afwisseling met *aa*, en dan aanleiding geeft tot foutieve vorming. We hebben dezen klinker meest vóór *r*.

2. Het mooist is de *uu* in het zachte, teere, fijne,

vooral bij hooge stemmen. De mondopening, en vooral ook de bovenlip, moet energiek gespannen zijn.

3. De zuivere uitspraak van *eu* eischt een fijne onderscheiding. Deze klank kan naar alle kanten afwijken. De voor de hand liggende platte uitspraak voorkomen we het best door bij het oefenen van dezen klinker meer aan *oo* dan aan *ee* te denken, en door geregeld te vergelijken met deze vocalen (*boon* — *beun*, *leen* — *leun*).

137. — *luw* — *luur* — *lus* — *duw* — *duur* — *dus*.
dus — *deur* — *deuk* — *bus* — *beur* — *beuk*.
138. — *gluren* — *buren* — *duren* — *muren* — *vuren*.
deuken — *beuken* — *zenuw* — *scheutig* —
leutig — *peluw*.
139. — *deuren* — *beuren* — *keuren* — *scheuren*.
gleuven — *sleuven* — *heuvel* — *vleugel*.
140. — *lussen* — *sussen* — *smullen*.
tusschen — *vullen* — *pullen*.
schuchter — *kluchtig* — *luchtig* — *duchtig*.
141. — *keukendeur* — *hulpschuur* — *burgerdeugd*.
steunpunt — *stukscheuren* — *heuvelrug*.
tusschenkleur — *schutschuur* — *vluchtheuvel*.
leugenaar — *deugniet* — *heugenis* — *rustuur*.
geneugten — *deugden* — *beurtzang* — *treurspel*.
zinspreuk — *rustkuur* — *keurslijf* — *Saturnus*.
142. — *aan u* — *na u* — *voor u* — *met u*.
— *Een leuke deukhoed*. — *Duur uw uur*.
— *Natuur is onze naaste gebuur*.
— *Het zoet wordt zuur door langen duur*.
— *Natuur heeft duur*. — *Geluk baart druk*.
— *Te kust en te keur*. — *U stond in de deur*.
— *Deuk noch kreuk*.

De tweeklanken.

- OPMERKINGEN. 1. Onze tweeklanken bestaan uit de *vergljding* van een *hoofdklank* naar een *bjklank*. De *bjklank* is altijd een *oe*, *uu* of *ie*.
2. Sprekende ontleden we de tweeklanken niet; we streven naar een geleidelijke *vergljding*.
3. Bij langzaam spreken *rekken* we soms de *vergljding*; bij het *zingen* rekken we den *hoofdklank*.
4. In de uitspraak van *au* en *ou* en van *ij* en *ei* maken we gewoonlijk geen verschil.

- 143.** — Vergelijk: **eu en ui, ee en ei (ij), oo en ou (au).**
— beugel — buigen.	deugen — duigen.	heugen — Huygens.
Teun — tuin.	deun — duin.	reuk — ruik.
beun — puin.	deuk — duik.	kreuk — kruik.
— meten — mijten.	reeder — rijder.	weder — wijder.
meet — mijt.	reed — rijd.	gleed — glijd.
weet — wijd.	beet — bijt.	steeds — tijd.
— booten — bouwen.	boonen — kauwen.	noode — nauwe.
zoo — zou.	noot — nauw.	boot — bouw.
rood — rauw.	goot — gauw.	koos — kous.
- 144.** — maaien — hooien — loeien.
naaien — looien — stoeien.
draaien — tooien — groeien.
fraaie — rooien — bloeien.
leeuwen — Zeeuwen — kieuwen.
- 145.** — nauw — nijd. | koud — kijk. | zou — zij.
rauw — rijd. | lauw — lijn. | gauw — gj.
pauw — pij. | vrouw — vrij. | touw — tijd.
- 146.** — ruitery — muitery — nauwelijks.
eeuwenoud — uitbuiten — gordijnplooï.
rijtuig — leeuwenhuid — buitenverblijf.
gelijkluidend — onbeduidend — pauwblauw.
geheimschrijverij — zoetekauw — blauwkous.
hooibouw — Rijnwijn — luibuis — huismuis.

147. — buitengewoon mooi — zuivere uitspraak.
 duidelijk verglijden — oude pruiken.
 een houten gebouw — Zeeuwsche beschuit.
 eeuwig en altijd — mooie huizen.
 fraaie tuinen — steeds bijtijds.

Toepassingen.

148. — Vrijheid, blijheid. — Klein maar rein. — Goed rijk, bloed rijk. — Bij leven en welzijn. — Mijd nijd, nijd bijt. — Zij aan zij, in de rij. — Nijd loopt niet wijd. — Mijn en dijn brengt al 't venijn. — Vrede gedijt, oorlog verslijt. — Eet gij salade zonder wijn, gij zijt in nood om ziek te zijn. — Spaar in tijd, of 't goud glijdt.	Nijd krijt van spijt, waar eere rijdt. Elke tijd heeft zijn strijd. Alles blij in de Mei. Harde steenen slijpen ijzer, harde slagen maken wijzer.
149. — Hou en trouw. — Trouw moet blijken.
 — Schouten en baljouwen grijpen als de wouwen.
 — Beloven en houden past jongen en ouden.
150. — Een muis in huis, dat is niet pluis.
 — Wuivende pluimen. — Een beschuit met muisjes.
 — Als er druiven zijn en vijgen,
 moet men warme kleeren krijgen.
 — Wie de kaars te diep snuit,
 bluscht haar luister uit. — Uit en thuis.
 — Een blauwe gebreide trui.

VEERTIENDE LES.

Medeklinker-oefeningen.

ALGEMEENE OPMERKINGEN.

1. Als regel streven we naar een veerkrachtige, lichte uitspraak der medeklinkers en naar een geschikte aansluiting aan de klinkers.
2. Veerkrachtige uitspraak der medeklinkers komt ten goede aan veerkrachtig ingestelde mondvormen voor de klinkers.
3. We kunnen bij het spreken naar willekeur het overwicht geven aan de klinkers of aan de medeklinkers.
4. Het weeke, teere, zoetvloeiende eischt een lichte uitspraak der medeklinkers en een weeke aansluiting aan de klinkers.
5. Het energieke, vastberadene verlangt een pittige uitspraak der medeklinkers en een vastere aansluiting aan de klinkers.
Bij het „bevelende” hebben we vooral een vaste aansluiting van de slot-medeklinkers.
6. In de voordracht kunnen we soms aardige effecten bereiken door het karakteristieke van bepaalde articulatiën extra te doen uitkomen.
7. Het is een malle gewoonte de beginletters van de hoofdwoorden in een zin geregeld met nadruk uit te spreken.
8. Wanneer we *een lettergreep rekken*, rekken we gewoonlijk den *klinker*.

In liederen wordt dit soms vereischt op woorden als:

wippen, pittig, kort, e. d.

We kunnen ons dan behelpen door den overtolligen tijdduur aan den slot-medeklinker te besteden.

Soms rekken we een lettergreep door *den medeklinker aan te houden*:

In *lang* de *ng*, in *mis* de *s*, in *prachtig* de *r* of ook wel de *ch*, enz.

9. In de uitspraak van dubbele en enkele medeklinkers is veelal geen verschil te hooren. De enkel geschreven consonant kan soms het karakter van een dubbele aannemen en omgekeerd.

Hierbij is van invloed of de klemtoon op de voorafgaande of op de volgende lettergreep valt.

10. De uitspraak van een medeklinker is altijd het best te regelen tusschen twee klinkers:

lappen, hebben, zeggen, e. d.

Vergelijk:

oppakken — op post; rapen — rappe; buffel — buffet;
 kaffer — saffraan; Otto — potten; wellen — wellicht;
 meren — meer rente; karren — karen; vuren — vuurroer;
 misschien — misschieten; zaken — zakken — zaklijker —
 cacao.

P, b, m.

151. — (Tasschen klinkers.)

papa — tabel — mama.lappen — lobben — lamme.

oppakken — op post. | opbergen — op bergen.

oppotten — op Paschen. | rapen — rappe.

rabbelen — rabbijnen. | tobbe — hebben.

dom mensch — dom meisje — neem mij mee.

Zonder r.

152. — poppekop — pijpekop — potlepel — papegaai.
 paplepel — poppekast — kippepoot — poppegoed.
 popelen — pompstok — pimpelmees — pimpelen.
 babbelen — bobbelig — bedelbuis — bijbelboek.
 Bosboom — bimbammen — babijntje — bombazijn.
 mallemlen — mannenmoed — mantelmagazijn.
 meesmuilen — Meimaand — mismaaft.
 melkmeid — modemadam — mengelmoes.
 menigmaal — mommekleed — mosselman.

Met r.

153. — peperbus — popperig — perspomp — pieperig.
 pijpaarde — pott**e**bakker — postpaard — populier.
 paardepoot — pijpenboor — pimpelmees — papaver.
 babbelaar — bibberen — bedelbrood — bodenbrood.
 Blauwbaard — bombarie — boterbloem — bokkebaard.
 brekebeen — botergebak — binnenbeurs — bombardement.

N.B. De volgende zinnen eerst op één toonhoogte, daarna met de natuurlijke buiging.

Denk om *verscherping* en *verzachting*.

Toepassingen.

<p>154. Op zijn poot spelen. Op zijn post blijven. Bij moeders pappot zitten. Boe noch ba zeggen. Op ban en boet. Banden binden. Den bas bespelen. Binnenste buiten. Botertje boven. Botertje tot den boôm. Buiten zijn boekje gaan. Botje bij botje leggen.</p>	<p>Binnen zijn de besten. Met twee maten meten. Bij de pinken zijn. Met man en macht. Botten blijven platvisch. De plaat poetsen. Potten en pannen. Peter bij Paulus. Bed noch bulster hebben. Boter bij de visch. Bedrog bedijt niet. Beetje bij beetje.</p>
---	---

- Beter benijd dan beklagd.
- Beter beweend dan bespot.
- Beter te buigen dan te barsten.
- Barre baren, barre stroomen.
- Beter bij de boeken dan bij de bierkan.
- Berooide beurs, berooide zinnen.
- Er zal geen molen minder om malen.
- Met de mand om melk gaan.
- Den besten balsem vindt men binnenshuis.

F, v, w. (Zie de opm. op pag. 29 en 31.)

Zonder r.

- 155.** — (Tusschen klinkers.)
- effen — even — leeuwen.
doffe — oven — duwen.

- leven van visch — lieven en loven — evenveel.
 — feitelijk — filippine — filosoof.
 futselen — feestelijk — flikflooiën.
 — veelvoetig — veelvoudig — vuistgevecht.
 wielewaal — waanwijs — westewind.
 wauwelen — walvischvangst — welvoeglijk.

Met r.

- 156.** — voorvader — veelvraat — vervangen.
 volvoeren — vrijvechten — vrouwvolk.
 voorvechter — vereenvoudigen — varkensvoer.
 vastwerken — voorwendsel — verwording.
 verweesd — verwacht — verwonderd.
 — fladderen — feestvreugd — formulier.
 flikkeren — fladderen — fantaseeren.
 — wachtwoord — woelwater — werkwinkel.
 woudwachter — wegwerker — winterwoning.
 wederwillig — waterwilg — warrelwind.
 wervelvormig — wijnvervoer — walvischvaarder.
- 157.** — afgewen — afwisschen — suf wezen — stofwolk.
 lief wezen — lofwaardig — turfwerker — doof worden.
 grof winnen — hofwapen — afweren — of Woensdag.

Toepassingen.

(N.B. Denk om de verscherping van de *v* na een scherpen medeklinker).

158. Een veilige vesting.	Voor de vuist spreken.
Wissewasjes weten.	Wanlust volgt wellust.
Veel vieren en vijven.	Elk wat wils.
Vinken met vinken vangen.	Wild en weilig worden.
Vogelvrij verklaard zijn.	Varen met vlag en wimpel.
Zoo vlug als een vogeltje.	Boven water en wind zijn.
Niet alle vogels zijn valken.	Van den wind leven.

Veel wind en weinig regen.	Wikken en wegen.
Weer en wind dienen hem.	Weest vurig van geest.
Woorden zijn wind.	Vuile boter, Vuile visch.
Een woord is een woord.	Voorspoed is verleidelijk.

- Hoe Willem Wever wereldwijs werd.
- Zoo vrij als een vogel in de lucht.
- Vogeltjes met iemand kunnen vangen.
- Weten uit welken hoek de wind waait.
- Veel werk aan den winkel hebben.
- De waarde van den wissel genoten hebben.
- Een gek zegt wel eens een wijs woord.
- Met veel woorden weinig zeggen.
- Iemand van woord tot woord verstaan.
- Weinig woorden, en die vast.
- Veel te veel over den vloer halen.
- Weten van welken kant de wind waait.
- Weten wij niet wat wij kunnen, als wij dan maar weten, wat wij willen en wat wij moeten.
- Worstelende winnen wij krachten, En dwalende vinden wij 't spoor.
- Halfweters wijst ook de wijste vergeefs den weg van 't verstand.
- Weinig winnen, veel verteren, Vreet de noppen van de kleeren.
- Van verbitterde vijanden trekt men meer voordeel dan van vleierende vrienden.
- Voetje voor voetje vordert wel.
- Vette vogels, gladde veeren, Wel te winnen, wel verteren.
- Die wil wil hebben, moet wil doen.
- Noch woord noch wijzen tot iets weten.
- Die veel met woorden voldoen, voldoen zelden met werken.

- Wiens brood men eet, Wiens woord men spreekt.
- Waar de wortel blijft zitten, zal weer gras groeien.
- Vreemd volk, vreemd voedsel.
- Wist iemand wat geschieden zal, Hij ware vrij van ongeval
- Wat de wereld geeft, heeft goen vasten wortel.

T, d, n. (*Zie ook de opm. op pag. 38.*)

159. — (Tusschen klinkers.)

eten — Eden — eene.
aten — Adam — banen.
pooten — ode — boonen.
katoen — kadet — kanon.

Zonder r.

160. — nanacht — nanoen — nijdnagel.
 nauwnemend — nanemend — niemendal.
 — taalteekens — toetakelen — tappelings.
 toetssteen — toetasten — toestooten.
 — diepdenkend — dubbeldik — deugdelijk.
 dichtdoen — dienstdoend — dikkedakken.

Met r.

161. — drankduivel — droombeduider — donderbui.
 driedraadsch — doordoer — driedubbel.
 trouwdag — turfdrager — trakteeren.
 doordraven — doordrijven — doordringend.
 drieërhande — dwarsdraadsch — draadtrekker.

Toepassingen.

(Denk om verscherping en verzachting).

162. De doos van Pandora.	Mannen van naam.
De dood in den pot.	Tranen met tuiten.
Na den eten aan den dans.	Nu of nooit.
Door dik en dun gaan.	Het is taartendag.

Dat doet de deur dicht.	Dartelheid doet dolen.
Van ende tot wende.	Wat God begeert,
Aan den duivel denken.	Wie is 't, die 't keert?
Een duivendans dreunt niet.	Beter benijd dan beklaagd.

- Van de dooden niets dan goeds.
- Den dood onder de oogen durven zien.
- Eén van de negen en negentig.
- Brittenkruid jaagt den donder de deur uit.
- De waarheid is de moeder der deugd, de dochter des tijds en de koningin der wereld.
- Die doornen zaaït, zal distels lezen.
- Nood is sterker dan de dood.
- Mandgoed, Schandgoed.
- Die den duit versmaadt, is den gulden niet waard.
- Die drie duim wast in waardigheid,
Schiët drie el in hoovaardigheid.
- De verbeelding is erger dan de derdendaagsche koorts.
- Die opstaat, Diens plaats vergaat.
- De zonde en haar gebied, Duld't de wijze rede niet.

L. (*Zie de opm. op pag. 36*).

- OPMERKINGEN. 1. De *l* ontleent haar eigenaardig karakter aan de samensmelting van een rechter- en een linker *l*-klank; ze heeft van alle medeklinkers het meeste klankvermogen.
2. Vergelijk de uitspraak van enkele en dubbele *l* in: *vele vellen, kale wallen, bolle zalen, alle talen, mallemolen*, e. d.
3. Vergelijk de uitspraak der dubbele *l* in: *Nelly — wel tijden; wellust — wellevend, wellen — wellicht, welletjes — welluidend, vullen — vol lust, maller — mal lijken*.
4. De *l* sluit moeilijk aan bij *r*, bij een voorafgaande *t* en *s* en bij een volgende *f*, *k* en *p*.
Vergelijk: *meer licht, valraam, haar leven, ver-*

lossen, tafelrand, sla, gastlucht, welput, wel fier, melk helpt elk.

5. De *l* verbindt van alle klinkers het best met *aa*; deze verbinding doet dienst bij het zingen van een melodie zonder tekst. (*La, la, la, la, enz.*)

163. — landslui — landlieden — leeslust.
 lusteloos — leelijk — Lijfland.
 liefelijk — lijdelijk — lindelaan.
 liplappen — loffelijk — loodlijn.
 lepelen — lieveling — laagland.
 landelijk — lachlust — levenslust.

164. — landlooper — leerlooier — lepelaar.
 letterlijk — liederlijk — lipletter.

165. — heelal — speclzaal — Nijldal.
 Geuldal — Elbedal — allemaal.
 muilezel — mollevel — bijbeltaal.
 — kalfsvel — Oldenzaal — vaalgeel.
 mijlpaal — omhulsel — meelbaal.
 veelvuldig — veelal — schoolbel.
 heel veel — stelsel — vertelsel.

Toepassingen.

N.B. Denk om verbandswijzigingen.

166. Lieven en loven.	Allerlest, allerbest.
Valk met valk, uil met uil.	Laat laken laken blijven.
Iets blauw blauw laten.	Help u zelf.
Melk halen in een bloempot.	Vroeg lief, vroeg leed.
Edelman of bedelman.	Na lief komt leed.
Een lekker Lijsje's leventje.	Lijden dient voor alles:
Laden en lossen.	lijden leert lijden;
Met lust en liefde.	lijden leert leven;
Overleef u zelve niet.	lijden leert sterven.

- Leeren lijden, is leeren leven.
- Kloek van leden, ter slag een held.
- Paal en perk stellen aan iets.
- Leentje leerde Lotje loopen langs de lange lindelaan.
- Blinde leidslieden der blinden.
- Het lieve leventje is gaande.
- Lang leven is veel overleven.
- De Lente is 't leven der liefde, en liefde de lente des levens.

R. (*Zie de opm. op pag. 32.*)

- OPMERKINGEN. 1. De *r* vertegenwoordigt vooral het luidruchtige.
 Bij alles wat alarm of uiterlijk vertoon is, past de *r* (*Rumoer, pronken, prijken*).
 De aard van de rateling wordt ook in geluidnabootsende woorden geregeld naar de beteekenis. (Vergelijk: *kraken, ratelen, rinkelen, snorren, ruischen*).
2. In vele namen van onstoffelijke dingen komt de *r* niet voor; is ze er wel, dan onderdrukken we de rateling. (Vergelijk: *engel, vrede, vroom*.)
3. De *r* sluit moeilijk aan bij *ie* en doet soms een hinderlijk duidelijken overgangsklank ontstaan. Vergelijk: *pier, bier, kier*, uitgesproken als: *pie-ür, bie-ür, kie-ür*.
4. De luidruchtigste van onze spraakklanken sluit zich het best aan bij den klinker, die het meeste klankvermogen heeft, n.l. de *aa*. De verandering, die deze vocaal in verbinding met *r* ondervindt, mag niet gepaard gaan met knippen.
5. De *r* sluit moeilijk aan bij een voorafgaande *l* en *n* en bij een volgende *s*.
 Vergelijk: *hemelrijk, heuvelrug, onraad, kersversch*.

167. — rijrok — roerriem — rouwrand — rolrond.
 roerhard — roerbaar — roerruiter — rokrand.
 riddereer — ridderkruis — raadgever — regelrecht.
 rivierkreeft — roemruchtig — rondborstig — roemrijk.
 ratelaar — reutelaar — ridderroman — riddertrouw.

168. — vertreden — vertrouwen — vertroosten.
 verdragen — verdrinken — verdrogen.
 verbranden — verbruïen — verbreken.
 verpraten — verpronken — verprutsen.
 verfrisschen — verfrommelen — verfraaien.
 vervroegen — vervreemden — vervroolijken.
 verwrikken — verwringen — verwrongen.
 verkrijgen — verkreukelen — verkroppen.
 vergrooten — vergrijpen — vergroeien.
169. — roeper — rijder — rijdier — rakker.
 roemer — roeter — ruitier — reeder.
 barbaar — barbier — heerboer — karkas.
 — verder — herder — porder — snorder.
 hoorder — leeraar — verhuurder — verwerker.
 vervoerder — eerroover — hoorbaar — eerbaar.
170. — eer — eerder — eerst.
 meer — moerder — meest.
 teer — teerder — teerst.
 ruw — ruwer — ruwst.
 ruig — ruiger — ruigst.
171. — borst — berst — barst.
 gierst — gerst — garst.
 voorst — verst — vorst.
 zwaarst — naarst — worst.
172. — hard draven. | zorg dragen.
 kort droomen. | werk krijgen.
 bord breken. | turf branden.
 port drinken. | voortkruipen.
 baard krabben. | sterk krimpen.
 Dirk krast. | erg groot.

173. — brandbrief — brombrief — prulpreek — triktrak.
 kriskras — grijsgrauw — groengrijs — kersversch.
 hardhoorig — hemelrijk — heuvelrug — tafelrand.
 hoepelrok — wegrand — schoonrijdster.
 flesschenrek — doodenrijk — waterkikker.
 klinkerwoorden — gewaarwording — rabarber.

174. — kurketrekker — goederenvervoer — paardehaar.
 paarlensnoer — oudervreugd — grootmoeder.
 meerderheid — overwinnaar — struikroover.
 brandstichter — vervoerbaar — karrevracht.
 lettervorm — gewaarwording — verergeren.
 voorvechter — vermeerderen — verzorgen.
 overheerscher — rivieroever — strafrechter.

175. verraderlijke vragen.	een overgrootte meerderheid.
voortvarende voorouders.	verwarrende redeneeringen.
heldere vaarwaters.	verpletterende meerderheid.
vertrouwbaar richtsnoer.	meer en meer verharderen.
ruischend graan.	vergevorderde leerlingen.
grootter en grootter.	onverschrokken aanvoorders.
beroemde harddravers.	scherpzinnige rechtsgeleerden.
naderend gevaar.	hartverscheurende kreten.
verstoorde vreugd.	oorverdoovend rumoer.
verdroogde ranken.	verraderlijke rukwinden.

Toepassingen.

176. — 33.333.	44.433.	$24\frac{33}{34}$.
44.444.	4 uur 43.	33 gram.
43.434.	$4\frac{3}{4}$, $13\frac{1}{3}$.	$\frac{13}{3} = \frac{1}{3}$.
34.344.		

Kwart voor drie.	Zuur brood, zalig brood.
Kwart over vier.	Vrank en vrij.
Driekwartiers-uren.	Vroom en vroed.
Vrij van port.	Moeten is een bitter kruid.
Praten en breien.	Kruimels is ook brood.
Greintje bij greintje.	Geen kroon zonder kruisje.
Van groot tot grooter.	Groot huis, groot kruis.
Grijpers worden gegrepen.	Leeringen wekken,
Rust roest.	Voorbeelden trekken.
Droog brood eten.	Vroeg wijs, Vroeg grijs.
- Zorg brengt grijze haren voort.
  - Paarlen voor de zwijnen werpen.
  - De complementaire kleur van rood is groen. Probeer het maar.
  - De ratelende trein droeg haar stil leed luidruchtig verder.
  - Zorg en verdriet zijn dikwijls vermomde vrienden.
  - Nimmer moe gerende tijd,
Voerman, die den wagen rijdt,
Over bergen en door dalen,
Laat mij, laat mij ademhalen!
  - Het streven naar meer rente brengt ontevreden rijkaards ten verderve.
  - Dorst naar roem rooft veler eer.
  - Goed verloren, niet verloren;
Moed verloren, veel verloren;
Eer verloren, meer verloren;
Ziel verloren, al verloren.
  - Met graantje bij graantje krijgt de hen den krop vol.
  - De grootouders vergaren, de ouders verteren, de kleinkinders verhongeren.
  - Magere hanen kraaien het hardst.

- Vroeg in de veeren, vroeg in de kleeren.
- Een goede buur is beter dan een verre vriend.
- Avondrood, mooi weer aan boord.
- Min verstand is de bron van veel jammer.
- Vroeg geleerd, vroeg vergeten.
- De dag van morgen baart ook zijn zorgen.
- Vroeg te wijn, vroeg bedorven,
Vroeg dronkaard, vroeg gestorven.
- Na groote droogte komt groote regen.
- Wat door groote droogte vergaat, kan met regen
weer terecht komen;
Wat door nat vergaat, is verloren.
- Een droom is even waar, Als hij was voor honderd jaar.
- Op den eersten April, verloor Alva den Brill.
- Kruis naar kracht en kracht naar kruis.
- Waar eendracht ontbreekt, loopt kracht op krukken.
- Vuile ruiten verraden morsige inwoners.
- Vrij en vroed, Vroom en goed.
- Vroeg rijp, vroeg rot; Vroeg wijs, vroeg zot.
- Een ruiter zonder paard,
Een krijgsman zonder zwaard,
Een vrijer zonder baard,
Zijn geen zeven oortjes waard.
- Probeeren is het naaste recht.

S en Z. (*Zie de opm. op pag. 29, 31 en 35.*)

- OPMERKINGEN. 1. Wegens zijn overheerschend karakter nemen we den sisklank niet te duidelijk, en wegens het groote ademverbruik vooral ook niet te gerekt.
2. De *z* wordt vóór aan het woord dikwijls stemloos ingezet. (Vergelijk: *zoo, zoo! ziezoo! zeezand*, e. d.).
3. *S* en *z* sluiten het best aan bij de klinkers van de *ie*-reeks, voegen zich overigens naar den klinkervorm. De *s* van *mies* past niet in *poes*.

4. Het karakter van den sisklank (een oorspronkelijken klank) vinden we duidelijk uitgedrukt in: *swixen*, *swixelen*, *soexen*, *ruischen*, *zeftr*, *zacht*, *ziezoo*, *zillen* — *zat* — *gezeten* — *bezetten* — *zetel*.

Zonder r.

177. — saucijs — specie — stijfjel — systematisch.
 slapjes — slijpsel — stilstand — stamhuis.
 stopwas — stapvoets — spinhuis — splitsen.
 uitspansel — spijskast — spelkunst — sekse.
 sluitstukjes — stookplaats — snoeshaan.
 stelkunst — snuifdoos — slobkous — speelzucht.

Met r.

178. — salaris — strandschoen — stijfster — specerij.
 spanbaars — spreekcel — staalerts — strakjes.
 strijkestok — soldeersel — struisgras — slijkspoor.
 smarotsen — stuurstang — straatslijper.
 smeltkroes — spekzwoerd — snarenspeel.
179. — zaaizak — zaaizaad — zeezaken — zeezwaluw.
 zegezang — zijzak — zeezand — zuringzout.
 zuiderzon — zuurzoet — Zuiderzee — zomerzaad.

(N.B. De *s* wordt *verzacht* door een volgende *b*, *d*, — *m*, *n*, *t*, *r*, — *j*, *w*.

De *s* verscherpt een volgende *v*, *z* of *g*).

180. — Spitsneus — staatskas — bos(ch)bes — leesles.
 blootvoets — blootshoofds — vlees(ch)mes.
 was(ch)baas — smidsbaas — mastbosch.
 huismusch — Biesbosch — feestdos — gasbuis.
 weeshuis — spitsmuis — danshuis — huisbaas.
 kostbaas — volksfeest — kalfsvleesch — wijsneus.
 poetsdoos — eenigszins — geenszins — danspas.

alleszins — veelszins — mispas — poespas.
 goedsmoeds — leeslust — lusteloos — distels.
 kaasmes — losprijs — anderszins — reisjas.
 kruisbes — waskaars — manslaars — kersversch.

Toepassingen.

(Denk om de *verscherping* en *verzachting*!)

<p>181. Op stel en sprong. Op zwaard zaad zitten. Zijt gij zestig of zeventig? Zoetjes en zachtjes. Zijn zaakjes doen. Zijn zinnen zetten op iets. Er zal een zweetje op zitten. Zijn pijpen in den zak steken. Over zee, over zand. Zijn zwanezang zingen.</p>	<p>Half zeven zijn. Zoo zacht als zijde. Die baasis, moet baas blijven. Er is altijd baas boven baas. Slappe meesters. Stijve knechts. Zoo man, zoo paard, Zoo volk, zoo waard. Spot en schade Komt niemand te stade.</p>
---	--

- Zich zelven in den zak praten.
- Ergens een stokje voor steken.
- Den zot in den zetel zetten.
- Het zoet en het zuur van 't leven.
- Zichzelven te zijn, zou veel gemakkelijker wezen,
 indien zichzelven te kennen niet zoo moeilijk was.
- Zonder zelfopoffering zeker zelden liefde.
- Zotten blijven zotten,
 Al drinken ze uit gouden potten.
- Zoo de man is, zoo zijn zijn woorden.
- Zijn 't rozen, zij zullen bloeien;
 Zijn 't doornen, zij zullen steken.
- Zoo de vader is, zoo de zoon.
- Zooveel hoofden, zooveel zinnen.

K, $\bar{G}$ en Ng.

- OPMERKINGEN.
1. Het articulatiepunt richt zich naar den klinker, die voorafgaat of volgt; bij *k* ligt het gewoonlijk iets meer naar voren dan bij *ng*. (Vergelijk: *vak* — *vang*, *dik* — *ding*).
  2. De *k* behoort steeds licht te worden gemaakt; een te stijve *k* geeft aanleiding tot „knijpen”, vooral bij *à* en *aa*.
Na vloeiende medeklinkers maken we *k* zeer losjes. Vóór *l*, *n* en *r* kunnen we de *k* scherp uitspreken (als in *kracht*) of, ten voordeele van den stemhebbenden medeklinker die volgt, heel licht (als in: *kleine kleuters*).
  3. Vergelijk de uitspraak van *k* in:
melken — *melkkoker* — *pakket*;
zaken — *zakken* — *zakrijker* — *cacao*;
koken — *kookkachel* — *pakkage*.
  4. Vergelijk de splitsing in lettergrepen bij:
hangen — *hanglicht*.
zingen — *zangbundel*.
  5. *Ng* wordt week, maar niet te kort gezegd vóór *t* (*zingt*, *vangt*).

182. — koekepan — kakelen — koekoek — kopeken.
konkelen — kaaskoek — kalkoen — kattedak.
ketelkoek — kookkachel — klikklakken.
kurketrekker — klokklepel — kippekracht.
kakatoe — kakkerlak — kantkoek — kerkeraad.

183. — koelkamer — komkommer — koekbakker.
knuppelkoek — kieskeurig — kinderkost.
kriskras — kruiskerk — kerkbank — keerkring.
kladcahier — knopkers — karakter — klinkklaar.
kwalificatie — kalkbrok — jokkebrok — dikdakken.

184. — zingzang — klingklang — pingpong — sarong.
leeningen — meeningen — mijmeringen.

185. — Vergelijk: in geen — zingen, ongerust — zongen,
van goud — vangen, heengaan — hangen,
in geen geval — dingen, wangunst — wrange,
ongeloof — wrongel, wingewest — wingerd,
en gij in gala — mengelingen.

Toepassingen.

186. Met pak en zak vertrekken.	Een lekkere keel kost veel.
Kippevel krijgen.	Iets op den kop tikken.
Klei kneden als ze week is.	Zoo klaar als kristal.
De kluts kwijt zijn.	Met kap en keuvel.
Klinken als een klok.	Eens kwaad, altijd kwaad.
Zoo klaar als koffiedik.	Kwâ klok, kwâ klepel;
Kwintigiskwalijk in 'thoofd.	Kwâ pot, kwâ lepel.
- Over koetjes en kalfjes keuvelen.
— Zoo klaar als een klontje dat klaar is.
— Tot een qua quast een qua bijl.
— Die de kwaden dient, krijgt kwaden loon.
— Kwaad met kwaad vergelden.

Ch en G. (Zie ook de opm. op pag. 29 en 31.)

- OPMERKINGEN. 1. Voor *ch* en *g* steeds het *achterste* deel van den tongrug gebruiken en zoover mogelijk naar voren tegen het gehemelte raken. Als er een *j*-klank doorheen klinkt, gebruikt ge het *middelste* deel van den tongrug.
2. De verbinding met de klinkers der *ie*-reeks is het gunstigst.
Vergelijk: *wie gaat* — *moe giet*, *meergaan* — *ma geeft*, *zeegat* — *toegeren*.
3. De *g* kan stemloos beginnen (b.v. in *ga!*) in *gegeven* heeft de eerste *g* nooit het volle stemgeluid, de 2de wel.
In Holland wordt de *g* vóór aan het woord meestal stemloos gezegd; tussehen klinkers op de gewone wijze.
(*hagel*, *neger*, *mogen*, *wagen*).
4. De *g* wordt als *ch* gezegd in *walgljik gevogljik*, *heugljik*, ook als we uitspreken: *walchelijik*, enz.
5. Vergelijk de uitspraak der *ch* in:
lachgas — *zich geven*, *toch goed* — *vraag ginds*.

187. — zigzag — duchtig — luchtig — krachtig.
kluchtig — bochtig — tochtig — nachtlucht.
aandachtig — plichtmatig — lichtvaardig.
voorzichtig — omslachtig — nachtwacht.
188. — galg — gelig — geldig — giftig.
gewichtig — gerechtig — goedig — geestig.
geducht — gehucht — gezicht — geacht.
gedachtig — gasachtig — gedurig — gelukkig.
goudgeld — goudgalon — daglicht — geslacht.
giechelen.
189. — genoegen — genegen — gewogen — gevlogen.
gevolgen — gezogen — giegagen — gezongen.
gorgelen — gaggelen — galgemaal — gegons.
gegolf — gegomd — gegrom — gegaap.
gegeten — gegolden — gegrijns.
190. — schijnschoon — schoonschrift — schaapscheren.
scherpschutter — schimpscheut — schampschot.
schimpschrift — schrikschans — schutschuur.
schaamschoenen — schoonschijnend.

Toepassingen.

(N.B. Denk om verscherping en verzachting!)

191. Nog een ongeluk begaan.	Gelukkige genezing.
In groot gevaar.	Geeft ge mij gelijk?
Gaat gij gieten?	Geen geld, geen Zwitsers.
Ginds groeit gerst.	Lichtende luchten.
Geen gegaap.	Vechtende machten.
't Is groote gekheid.	Dichte vachten.

Vochtige nachten.	Dicht en onducht.
Grappige kluchten.	Goed begin, goed einde.
Geen goud zonder schuim.	Bedrog bedriegt.
Gemeen goed, geen goed.	Licht en dicht.
Genade is geen erfgoed.	De rechte weg.
Heug en meug.	Groen en geel.
Recht en slecht.	Greintje bij greintje.
Hoog omhoog.	Groot goed, groote zorg.
Licht en lucht.	Mager is geen gebrek.

- Goed begonnen, half gedaan.
- Licht gekomen, licht gegaan.
- Die licht gelooft, wordt licht bedrogen.
- Gelijk zoekt zich, gelijk vindt zich.
- Een goed geweten vreest geen aanklacht.
- Genade voor recht laten gelden.
- Nog geen oog dicht gehad hebben.
- Er nog geen oog in gehad hebben.
- Een goede gevel versiert het huis.
- Iemand met geen goede oogen aanzien.
- Gelijk geaard, gelijk gepaard.
- Beginnen is nog geen eindigen.
- Zijt gij goedsmoeds, gij doet wat goeds.
- Geen geloof, ook geen geluk.
- Gelegenheid maakt gengenheid.
- Doet gij iets goeds, dat u moeite kost, dan gaat de moeite voorbij, maar het goede blijft;
- Doet gij iets kwaads, dat u genot geeft, dan gaat het genot voorbij, maar het kwade blijft.
- Gelukkig maken is gelukkig zijn.
- Geen vreugde zoo groot, als in stilte iets goeds te doen.
- Vergeven zonder vergeten is maar half vergeven.

H.

OPMERKING. We maken onderscheid tusschen de korte, energieke *h*, die vóór den klinker gehoord wordt, en de lange, meer gerekte *h*, die in de vocaal doorklinkt en als 't ware de aandacht vraagt voor iets, dat nadrukkelijk van ons uitgaat. (Vergelijk: *huisheer, ha, hal — herhalen — verheeren — hoog — heilig — hemel*).

In de voordracht gebruiken we uitzonderingsgewijze de *h* „met stem”, om hevige gemoedsbeweging, ontroering uit te drukken.

192. — Hornhuizen — hooihark — halshoep — hierheen.
helderheid — heelhuids — herhalen — hardheid.
Hoogheid — hoofdhaar — herfsthooi — heiligheid.
hooghouden — havenhoofd — hardhoofdig.
hemelhoog — helmhoed — huishouden.

193. — heerenhoed — halfhout — huisheer — heethoofd.
handhaven — hofhond — huishen — heldhaftig.
houthakker — heerlijkheid — huizenhoog.
hardhoorig — Hernhutter — harenthalve.

Toepassingen.

194. — Met huid en haar.
— Met de handen in het haar zitten.
— Het staat hem zoo handig als de mot het haspelen.
— Het neemt hand over hand toe.
— Het is in de behoudende hand.
— Het hangt met een haartje aan den hemel.
— Het hecht in handen hebben.
— Iemand het hart in de hand willen geven.
— Met de hand op het hart.
— Met hart en hand.
— Hoe minder verstand, hoe gelukkiger hand.
— Na ebben komt hebben, na hebben komt ebben.

- Het met de groote hanzen houden.
- Het hart ophalen aan iets.
- Hoe hooger hart, hoe lager ziel.
- Hart hebben voor iets.
- Het hart vasthouden.
- Uit het hart, Tot het hart.
- Heeren hebben lange halzen.
- Een heerenleven hebben.
- Iemand het hoofd op hol brengen.
- Iemand de hand boven het hoofd houden.
- Die gisteren lag in 't stof, Is heden heer van 't hof.
- Hij is een huishen.

VIJFTIENDE LES.

Vlotte en duidelijke uitspraak der samengestelde slot-medeklinkers.

De vlotte uitspraak van moeilijke verbindingen verwerven we het zekerst en het *natuurlijkst*, door, met behoud der *witerste* duidelijkheid, *veel op één adem* te zeggen.

Om het vlotte uitspreken te bevorderen zijn de woorden in een *rijmverband* gegroepeerd.

m, n en ng-verbindingen.

N.B. De neusklanken voorloopig gerekt met nadrukkelijke dreuning.

- 195.** — Hond — pond — wint — went,
lont — land — vind — vent.
- 196.** — Band — mand — ment — waant,
kind — kent — lint — maand.

197. — Lens — lins — vuns — dans,
Jans — mensch — bons — gans.
198. — Lamp — ramp — romp — homp,
kamp — damp — lomp — stomp.
199. — Komt — somt — bomt — damt,
temt — hemt — remt — kamt.
200. — Teemt — doemt — kiemt — lijmt,
roomt — zoemt — vlijmt — rijmt.
201. — Zingt — zengt — klinkt — hangt,
mengt — lengt — rinkt — vangt.
202. — Honk — lonk — denk — dank,
flink — kink — bonk — bank.

l-verbindingen. (Op één adem.)

(Voorloopig de *l* nadrukkelijk rekken).

203. — wilt — welt — delf — melk,
tilt — telt — zelf — welk.
204. — hels(ch) — hals — Belg — telg,
wilg — wals — delg — velg.
205. — helm — film — walm — kalm,
olm — molm — zalm — palm.

ft aan 't slot.

206. — kaft — suft — wuft — lift,
waft — puft — tuft — gift.

f-verbindingen. (Op één adem.)

207. — harp — hart — terp — dorp,
hart — kerk — werp — worp,
vers — pers — korf — vaars,
merg — berg — terg — paars.

208. — tergt — vergt — werkt — perkt — zorgt,
harst — barst — kerft — werft — borgt.

S-verbindingen. (Veel op één adem.)

209. — mest — mast — west — wast,
test — tast — lest — last.

210. — graast — rust — naast — lust,
raast — fust — maast — kust.

211. — pest — past — vest — vast,
list — kast — mist — gast.

212. — poets — pots — pats — pipsch,
rots — rups — reeds — rips,
goeds — guds — gids — gips.

(Nauwkeurig en duidelijk. Veel op één adem.)

<p>213. a. zwoegt — ploegt — egt, kookt — rookt — zegt. wikt — wekt — waakt, likt — lekt — laakt.</p>	<p>b. hecht — slicht — slecht, recht — richt — knecht. wacht — waagt — dacht, slacht — slaagt — macht.</p>
---	--

214. — dunst — lamst — gunst — domst,
langst — winst — dienst — komst.
— dampst — ambt — hinkt — wenkt,
ronkt — lonkt — zinkt — denkt.

215. — vaalst — volst — belgt — delgt — kalkt,
laatst — kaatst — wildst — mildst — balkt,
gladst — matst — Delft — welft — zwalkt.

Superlatieven en werkwoordvormen. (Op één adem.)

216. — breedst — grootst — hardst — laatst,
klutst — schaatst — gudst — kaatst,
koudst — roodst — dofst — gladst,

vreemdst — vroedst — grofst — matst,
 dichtst — zwartst — wildst — wijdst,
 vuilst — kromst — weekst — blijdst.

(Nauwkeurig en duidelijk. Veel op één adem).

217. a. helt — pels — geld, plicht — barst — telt, korst — gracht — melk. harp — berg — kelk.	b. hapt — kapt — klopt, sleept — slipt — foft, koets — koest — gesp, noest — rups — wesp.
218. a. schroot — stroef — borst, straal — schraal — dorst, kwarts — schriel — koorts, schrap — fors — toorts.	b. sloopt — gluipt — haakt, snauwt — dichtst — smaakt, kurkt — krukt — sterkt, zwartst — strookt — werkt.

ZESTIENDE LES.

Gemengde oefeningen.

De uitgang -en.

In Holland verwaarloost men de *n*, in andere stroken (Groningen en Drente b.v.) verwaarloost men den klinker.

Een lichte uitspraak van de *n* met een onbetoonden *i*-klank in deze lettergreep, waarborgt het *vlotte* van de „Hollandsche” uitspraak met behoud van het resonanten-element.

Bij opvolging van eenige woorden op *en* wordt in de eerste woorden de *n* meestal weggelaten.

(*Kunnen laten kijken; Willen laten houden*).

Rijmopvolgingen van Synoniemen. (Veel op één adem.)

219. a. Durven — wagen; sjuwen — dragen; boorden — kragen; voertuig — wagen.	b. derven — missen; denken — gissen; achten — denken; zwaaien — zwenken.

<i>e.</i> liegen — jokken; telen — fokken; bouwen — stichten; mikken — richten. <i>d.</i> duchten — vreezen; zakken — sjeezen; dringen — drukken; trekken — rukken. <i>e.</i> gooien — smijten; scheuren — rijten; boeien — binden; garen — vinden. <i>f.</i> knellen — knijpen; vatten — grijpen; zieden — koken; braden — stoken.	<i>g.</i> dwalen — dolen; grotten — holen; wenden — keeren; blokken — leeren. <i>h.</i> falen — feilen; varen — zeilen; raden — gissen; dwalen — missen. <i>i.</i> pressen — nopen; inslaan — koopen; eischen — vergen; sarren — tergen. <i>j.</i> doppen — schillen; stroopen — villen; buigen — nijgen; grijpen — krijgen.

Rijmopvolgingen van Synoniemen. (Veel op één adem).

- 220.** *a.* Loven — prijzen — roemen.
Zwerven — dolen — dwalen.
Rijden — rossen — toeren.
Brengen — leiden — voeren.
- b.* Dreunen — schudden — trillen.
Vangen — pakken — grijpen.
Huilen — weenen — schreien.
Groeien — wassen — dijen.
- c.* Delven — graven — rooien.
Inslaan — opdoen — koopen.
Kermen — kreunen — krijten.
Gooien — werpen — smijten.
- d.* Beuken — bikken — bonzen.
Vallen — zakken — zinken.

- Pellen — schillen — doppen.
 Hakken — houwen — koppen.
- e.* Falen — dolen — dwalen.
 Delven — rooien — spitten.
 Knauwen — knagen — kluiven.
 Niezen — proesten — snuiven.
- f.* Achten — denken — wanen.
 Dorsten — smachten — wenschen.
 Rooven — stelen — gappen.
 Kallen — kouten — snappen.
- g.* Sarren — tergen — plagen.
 Druipen — zakken — sjeezen.
 Boerten — gekken — jokken.
 Spijzen — vreten — schrokken.
- h.* Berucht — befaamd — vermaard.
 Onthutst — beschroomd — versteld.
 Gewild — beroemd — gezocht.
 Verkleefd — gehecht — verknocht.
 Ofschoon — hoewel — hoezeer.
 Bestuur — bewind — beheer.

Tegenstellingen. (Veel op één adem.)

221. <i>a.</i> Groot en klein, grof en fijn, week en hard, wit en zwart.	<i>b.</i> Kort en lang, flink en bang, hoog en laag, vlug en traag.
<i>c.</i> Zuur en zoet, boos en goed, rauw en gaar, valsch en waar.	<i>d.</i> Vuil en schoon, scheef en recht, stijf en slap, dom en knap.

Klank- en beweging nabootsende woorden.

222. — Suizen — tieren, | trappen — schuiven,
           razen — gieren; | wippen — wuiven;
           joelen — bonzen, | knorren — snappen,
           ruischen — gonzen; | knarsen — klappen;
           brommen — morren, | fluiten — rillen,
           klotsen — snorren; | tikken — trillen.
- Ritselen — fladderen — klateren,
 trommelen — tintelen — schateren.
- Flikkeren — glinsteren — schetteren,
 daveren — donderen — knetteren.
- Murmelen — flonkeren — rommelen,
 waggelen — wriemelen — stommelen.
- Sprokkelen — mummelen — krabbelen,
 suizelen — bulderen — babbelen.
- Hakkelen — rammelen — dommelen,
 schitteren — tintelen — bommelen.
- Mompelen — klepperen — dwarrelen,
 sisteren — kwetteren — scharrelen.

ZEVENTIENDE LES.

Een levendige spraak.

Het levendige van de spraak wordt voor een deel bepaald door de veelvuldige en snelle afwisseling van hoog en laag, van sterk en zacht, en staat in nauw verband met iemands temperament.

Voor 't overige hangt de levendigheid der uitspraak af van:

1. Vaardige, veerkrachtige uitspraak der medeklinkers;
2. Het uitspreken der opvolgende lettergrepen (vooral bij

lange woorden) met ademspanning voor *elke* lettergreep afzonderlijk.

3. Het snel veranderen en veerkrachtig instellen van de mondvormen voor de klinkers.

N.B. Oefen de volgende veellettergrepige woorden en uitdrukkingen:

— eerst langzaam, op één toon, met *gelijkwaardige* uitspraak der opvolgende lettergrepen.

De medeklinkers puntig en licht, de mondvorm voor elken volgenden klinker snel en veerkrachtig verwisselen;

— daarna met behoud der zorgvuldigheid elk woord vele malen en steeds sneller herhaald op één adem.

— ten slotte met *natuurlijke stembuiging*.

223. Beleefdheidsvisites, temperatuursverschillen, individualiteit, lievelingsbezigheden, vergevingsgezindheid, voorzorgsmaatregelen, volksvermakelijkheden, herinneringsvermogen, zelfstandige naamwoorden, trillingsverhoudingen,	vreemdelingenverkeer, majesteitsbelediging, handtastelijkheden, onderofficierscantine, verstandsverbijstering, sterrenwichelarij, tegenbeschuldiging, krankzinnigengesticht, suikerraffinaderij, beetwortelsuikerfabriek.
224. — Java-koffie. Ceylon-thee. Riga-balsem. Valencia-sinaasappels. Berlijnsch blauw. Engelsch zout. IJslandsch mos. Deventer tapijten. Pruisisch zuur.	Edammer kaas. Haarlemmer olie. Oostindische kers. Havanna-tabak. Haagsche hopjes. Haarlemmer halletjes. Utrechtsche theerandjes. Dalfser moppen. Geldersche worst.

Goudsche sprits.	Drentsche stoet.
Zeeuwsche mosselen.	Zwitserse kaas.
Friesche aardappelen.	Groninger koek.

225. — Gymnastische oefeningen,
 bovenste ledematen,
 oorverdoovend rumoer,
 onaangename gewoonten,
 gebruikelijke beleefdheden,
 onbetrouwbare mededeelingen,
 onoverkomelijke moeilijkheden,
 aandachtige toehoorders,
 vervelende buitenpartijen,
 nederbuigende goedheid.
226. — Gelijkzwevende temperatuur,
 klassikaal onderwijs,
 diatonische toonschaal,
 proefondervindelijke methode,
 verwaarloosde verkoudheden,
 zelfbewuste bescheidenheid,
 rationeele beschouwingwijze,
 uitwendige omstandigheden,
 stemhebbende consonanten,
 professorale verstrooidheid.
227. — Vergevorderde leerlingen,
 aanhankelijke kinderen,
 suikerzoete wordekeus,
 oorspronkelijke gedichten,
 voortreffelijke bloemlezingen,
 scherpzinnige rechtsgeleerden,
 hartverscheurende wanhoopskretten,
 verzachtende omstandigheden,

ratelende donderslagen,
stuitende gemeenzaamheid.

- 228.** — Aandachtige toehoorders,
verdienselijke medeburgers,
stilzwijgende conditie,
afzonderlijke besprekingen,
mondellinge overeenkomst,
bevattelijke toelichting,
liefdevolle verpleging,
verschillende beoordeelaars,
zwaarbeladen vrachtwagens,
vertrouwelijke mededeelingen.
- 229.** — Onverschrokken aanvoerders,
onverwachte gebeurtenissen,
afkeurenswaardige handelingen,
beklagenswaardige slachtoffers,
welgemeende vermaningen,
welverdiende terechtwijzingen,
helderverlichte werkplaatsen,
onheilspellende onweerswolken,
doortastende maatregelen,
raadselachtige uitspraken.
- 230.** — Onbelangrijke mededeelingen,
onnauwkeurige plaatsbepalingen,
onvermijdelijke teleurstellingen,
onverstoorbare gelijkmoedigheid,
telefonische verbindingen,
welwillende beoordeelingen,
tochtige huurhuizen,
waterdichte wielercapes,

onbedrieglijke voortekens,
minutieuse voorzorgsmaatregelen.

231. — Beledigende veronderstellingen,
voortreffelijke eigenschappen,
achterdochtige gevoelens,
kernachtige zinspreuken,
lichamelijke vermoeidheid,
ongeveinsde bewondering,
buitengewone omstandigheden,
raadselachtige verschijnselen,
bevredigende oplossingen,
onafzienbare heidevelden.
232. — Een gevoel van onuitsprekelijke droefenis;
gegarandeerd zuivere natuurboter;
Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap;
voorbehoedmiddelen tegen gevaarlijke ziekten;
overbodig geworden voorzorgsmaatregelen;
Vereeniging tot Bevordering van Vreemde-
lingenverkeer;
maatregelen van Inwendig Bestuur;
algemeen bekende dichtwerken;
bewegingsmogelijkheid der gewrichten;
Internationale Drankbestrijdersvereeniging;
aaneengeschakelde evenredigheid;
Vrije- en orde-oefeningen der gymnastiek;
Noord-Nederlandsche beetwortelsuikerfabriek.

N.B. *Vul zelf deze oefenstof aan met termen
en uitdrukkingen, die ge uit noodzaak
of uit gewoonte geregeld gebruikt.*

ACHTTIENDE LES.

Fluisterend oefenen.

In 't dagelijksch leven verstaat men onder *fluisteren* „zacht spreken”.

Wij bedoelen met *fluisteren*: spreken *zonder stemklank*.

Door fluisterend te spreken spaart men het stemorgaan. Als de stem ziek of vermoeid is, kan men dus fluisterend oefenen.

Dit helpt uitstekend, omdat men dan bijzondere zorg heeft te besteden aan een juiste en veerkrachtige articulatie.

Ook zonder noodzaak wegens den toestand van het stemorgaan, zal men dus goed doen door geregeld verschillende oefeningen fluisterend te zeggen.

Bij het fluisteren hooren we alleen *geruisch* en wel een *zwak* geruisch. Gelijktijdig met andere, *sterkere* geruischen is het fluisterend spreken dus niet te verstaan.

Het fluisteren duidelijker te willen maken door overmatig aandringen van den adem is foutief. Men kan ook fluisterend „roepen” of „schreeuwen” en „knijpen”.

Stel u bij het fluisterend oefenen voor, dat ge spreekt tegen iemand in de onmiddellijke nabijheid.

In de vorige lessen vindt ge overvloedig stof tot oefenen.

Bijzonder doelmatig als fluisteroefening zijn *moeilijke verbindingen* (ophooping van medeklinkers).

N.B. Zorg bij onderstaande oefeningen, dat de twee woorden zoo eng mogelijk aaneensluiten.

Oefen eerst *luid*; langzaam; elken term 3 maal herhalen. Geleidelijk meer op één adem en sneller.

Daarna fluisterend hetzelfde.

233. — haast schrikken.
angstschreeuw.
uiterst braaf.

herfststralen.
liefst schatje.
bangst kwartiertje.

Delftsch studentje.
graaft straks.
haast schroeien.
liefst vragen.
angst spreekt.

inktspat.
marktstraat.
marktpluin.
marktschreeuwer.
'n alleraardigst knaapje.

234. — 't eerst schrijven.
't stijfst groeten.
't pijnlijkst schrammen.
't laatst schreeuwen.
om 't hardst stroopen.
't hoogst stijgen.
't best stellen.
't vlugst stoomen.
't meest stampen.
't hevigst stompen.
't luidst stenen.
't vlugst stappen.

't slechtst schieten.
't zachtst sluipen.
't dichtst schrijven.
't kortst strijden.
't fraaist kleuren.
't hardst branden.
't mooist schrijven.
't gladst schaven.
't vlugst slagen.
't slechtst spreken.
wie stijft 't 't gladst?
wie maakt 't 't sterkst?

NEGENTIENDE LES.

Dagelijksche oefening voor uitspraak en adem-beheersching.

Ter verwerving van adembeheersching werden geen eindelooze afzonderlijke ademoefeningen gehouden, maar de ontwikkeling van het ademvermogen hebben we verbonden aan het *ademygebruik bij de vorming van spraakgehuiden*.

Vele oefeningen uit de vorige hoofdstukken gaven gelegenheid *veel op één adem te zeggen*.

Behalve, dat het geriefelijk is, veel op één adem te kunnen zeggen, en met den beschikbaren adem veel te kunnen

doen, is een goede adembeheersching ook van grooten invloed op de articulatie.

Een geriefelijke oefening voor adembeheersching, die men, ook zonder boek, altijd bij de hand heeft, en waarbij vele verschillende articulatiën te pas komen, is de *tel-oefening*.

1. Noem op één adem de getallennamen van **21** tot **30**.

(Denk aan de oefening der veellettergrepige woorden uit de 17de les).

✓ — **een|en|twintig** — **twee|en|twintig** —
drie en twintig — **vier en twintig**, enz.

2. Nu op één adem de getallennamen van **121—130**.

✓ — **honderd een en twintig** —
honderd twee en twintig, enz.

3. Nu van:

221—230

331—340 (*r* vóór- en achteraan)

431—440 (*r* achteraan)

661—670 (*s*)

771—780 (*z* en *s*)

881—890 (*ch*)

981—990 (*g* en *ch*).

4. Om de taak nog te verzwaren kan men de getallen en cijfers grooter nemen, b.v.

2221—2230.

✓ — **twee en twintig honderd een en twintig**, enz.
of:

✓ — **twee duizend twee honderd een en twintig**,
enz.

TWINTIGSTE LES.

Leesstof.

Korte zinnen.

1. Vele zaken van hoog belang hebben slechts een negatief bestaan: gezondheid is de absentie van kwalen, reinheid is de absentie van vuil.

2. Arbeid is het levend beginsel, dat menschen en volken voorwaarts drijft.

3. De ondervinding is een kostbare zaak, maar dikwijls betaalt men er meer voor dan ze waard is.

4. Een goed geweten en een opgeruimd gemoed zijn de beste kameraden.

5. Pas het kunstje om u bemind te maken zoo toe, dat het geweten er geen slijtage door krijgt.

6. Velen ontberen en zwoegen een heel leven lang, om rijk te kunnen sterven.

7. De groote denkbeelden komen niet uit het hoofd, maar uit het hart.

8. Men moet zijn geluk niet zoeken in de bevrediging zijner wenschen, maar in de vervulling zijner plichten.

9. Gebruik niet in uw dienst, wien gij verdenkt; verdenk niet, wien gij in uw dienst hebt.

10. 't Is heerlijk te bedenken, dat menschen, die wij liefhebben, ook onderling sympathie voor elkaar gevoelen.

11. Het geluk is als de sneltrein, het gaat vele stations voorbij.

12. De triomf van het gezond verstand is: in vrede te leven met hen, die het niet hebben.

13. De meeste odeurs zijn schadelijk voor de stem; alleen rozengeur is volkomen onschadelijk.

14. Honderden zouden het noodige niet missen, als zij het onnoodige niet hadden begeerd.

15. Wisch de tranen der kinderen af: het lange regenen in den bloeitijd doet zooveel kwaad.

16. Ieder wil gezond zijn; de meesten willen er niets voor doen, en slechts enkelen willen er iets voor laten.

17. Goed werk kan niet haastig worden gedaan; gedachte eischt tijd en rust.

18. Is niet het leven: Vragen en geven?

Geven en vragen, Is 't alle dagen.

19. Besluiteloosheid is erbarmelijk, maar lichtvaardigheid is onvergefelijk.

20. De beste daden zijn die, welke noch verklaring, noch verontschuldiging behoeven.

21. Waar veel voorspoed is, is veel verdriet; en wie veel leeren wil, moet veel lijden.

22. Belangstellend luisteren is in de conversatie een sympathiek accompagnement.

23. Nooit heeft iemand zijn kinderen te zeer lief gehad; wie hen bedierf, droeg hun te weinig liefde toe.

24. Wie aan zijn kind of knecht

wil lust en vreugde zien,

Die moet nooit volle gunst

aan d'een of d'ander biën.

25. Het eene paard gaat met een woord, het andere met een rijsje, en het derde moet somtijds de sporen voelen.

Langere zinnen.

1. Afval is iets, dat op een verkeerde plaats ligt: duizendbloemengeur wordt bereid uit koemest; ananasse-
essence uit bedorven kaas met suiker.

2. De ontevredene behoorde zich af te vragen met

wien hij zou willen ruilen. Hij kan niet verwachten de gezondheid van den een, den rijkdom van den ander en het tehuis van een derde te krijgen.

3. Moeilijkheden te boven te komen, verleiding te weerstaan en zorgen moedig te dragen, dat verheft, versterkt, veredelt het karakter.

4. Het geluid van kamervlieg, bromvlieg, huiskrekel, salamander, honingbij, musch, vleermuis en veldkrekel is boven *a*-eenmaal gestreept; dat van pad, waterkikker, landkikker en knorhaan er beneden.

5. De meestgeliefde zangvogels beschikken toch voor hun mooie deuntjes over niet meer dan vijf tonen; de meeste vogels hebben er zelfs minder.

6. Het taalgevoel is te ontwikkelen door veel goed te hooren spreken en door veel goede taal te lezen en berust dus op gehoors- en gezichtsherinnering.

7. In ons land komen ruim honderd dialecten voor. Er zijn leelijke, ruwe onder, maar ook andere, die heel lief en aangenaam klinken. Het is er mee als met plaatselijke kleding, die soms mooier en schilderachtiger is dan de algemeen gebruikelijke.

8. De verwarmingskracht van hout is, naar het volume gerekend, het grootst bij de hardste soorten; naar het gewicht gerekend, is zij bij de linde het grootst, bij den bruinen beuk het geringst.

9. Niemand kan ontkennen, dat de menschelijke wenschen en verlangens, behoeften en begeerten, vorderingen en eischen onmatig zijn toegenomen en dat de menschelijke tevredenheid er in de laatste jaren niet op is vooruitgegaan. Het evenwicht is verbroken tusschen de wenschen, begeerten, behoeften en eischen, en de wilskracht om hun het zwijgen op te leggen.

10. De invloed van de uitwendige omstandigheden op het geluk van den persoon, die er in verkeert, wordt op den duur, door de gewoonte, voor alle menschen gelijk.

11. Hij kende den Rijn, hij had Donau en Rhône gezien, volgde den verrukkelijken Sacramento van zijn bronnen tot de gouden Poort, maar de Theems was voor hem de heerlijkste van alle rivieren.

12. Baas Antoine en moeder Catherine bezaten geen pendule — en dit was de groote grief van hun bestaan. Ze hadden gewerkt als koelies en geleefd als heiligen, maar tot een pendule hadden ze het niet kunnen brengen.

13. Het gaat met de Muzen als met andere min of meer mythische personen, van Apollo af tot den stukadoor in den schoonmaaktijd: men kan hen wel roepen, maar zij komen toch niet.

14. (Over *Malherbe*). Hij is gestorven, maar gelukkig gestorven. Zijn vrienden hebben hem niet lang bezeten; maar de dood is de eenige smart, die zij om zijnentwille ooit geleden hebben. Hij heeft de genoegens des levens weinig genoten, maar hij heeft er ook het bittere niet van geproefd. Hij heeft niet veel wegs afgelegd, maar hij heeft ook slechts op bloemen getreden. Hetgeen het leven oneffens, ruws en scherps heeft, lag in het overschot van jaren, welke hij niet heeft beleefd.

15. Het gewone leven met al zijn onopgeloste en onoplosbare raadselen, de wijde, oneindige natuur en de normale mensch zijn de eenige waarlijk diepe, waarlijk onuitputtelijke bron voor de hoogste uitingen van elke kunst. Het zoeken naar en het zich vermeien in afwijkingen van het normale zijn een onfeilbaar bewijs van of ziekte of onmacht in den schependen kunstenaar.

16. Bloeitijdperken van kunst gaan altijd samen met of volgen onmiddellijk op een periode van groote maatschappelijke ontplooiing van kracht. Zoo in het Athene van Pericles, in het Engeland van Elisabeth, in de Vereenigde Provinciën der 17de eeuw, in het Frankrijk van den Zonnekoning, in het Rome der Consuls en der Caesars, in het Middeleeuwsche Italië der kleine republieken.

17. Wie bij de toenemende eischen van detailkennis nog een niet al te eng gebied van zijn „vak” wenschte te beheerschen, moet niet alleen een groote werkkraft bezitten, maar ook voorzien zijn van een niet geringe mate van intuïtie, die hem in staat stelt, soms op vluchtige indrukken af, dat wat hij noodig heeft, juist daar te zoeken, waar het te vinden is.

REGISTER

voor het naslaan van afzonderlijke oefeningen.

(De cijfers verwijzen naar de pagina's.)

- Aa**, 26, 27, 53 e. v.
à, 24, 25, 53 e. v.
 adembeheersching, 1—6, 18.
 articulatie-figures, 41—43.
B, 66, 67 e. v.
b-verbindingen, 86.
 brouwen, 32—35, 47, 73 e. v.
Ch, 31, 32, 81 e. v.
ch-verbindingen, 82, 87.
D, 70.
Ee, 21—23, 60, 61.
è, 25, 26, 60, 61.
ei (*ij*), 27, 28.
eu, 21—23, 62.
F, 67—70 e. v.
f-verbindingen, 86.
 fluisteren, 96.
G, 30, 50, 81.
g-verbindingen, 46, 47.
 gemengde oefeningen, 88.
H, 39, 40, 84.
le, 57.
i, 25, 26, 60.
 inzet (intonatie), 16, 17.
K, 80.
k-verbindingen, 46, 47.
 klanknabootsende woorden, 91.
 klinkerfouten, 20—28.
 klinker-oefeningen, 21 e. v., 53 e. v.
 klinkertabel, 19.
 klinkers (toonlooze), 53.
L, 36—39, 71 e. v., 86.
l-verbindingen, 46, 86.
 lange woorden, 92—95.
 lange zinnen, 100.
 leesstof, 99—103.
 lispelen, 35—39, 78 e. v.
M, 15, 16, 66 e. v.
m-verbindingen, 86.
 medeklinkers (samengestelde), 46, 85—88, 96.
 moeilijke opvolgingen, 96, 97.
N, 15, 16, 70 e. v.
n-verbindingen, 85.
ng, 80.
Oo, 21—23, 58, 59.
ó, 24, 25, 58, 59.
ò, 24, 25, 58, 59.
oe, 55.
P, 66, 67 e. v.
R, 32—35, 47, 73 e. v.
r-verbindingen, 47, 86.
 resonans-oefeningen, 6—16.
 resonanten-verbindingen, 85, 86, 87.
S, 35—39, 77 e. v.
s-verbindingen, 47, 87.
 samengestelde medeklinkers, 85, 96.
sj, 52.
T, 38, 39, 70 e. v.
t-verbindingen, 85 e. v.
 tegenstellingen, 90.
 toonvorming, 6—19, 43 e. v.
 tweeklanken, 63, 64.
Uu, 61, 62.
ù, 62.
ui, 27.
V, 29, 50, 67 e. v.
 verbandswijziging der spraak-
 klanken, 49 e. v.
v-verbindingen.
 verscherping, 49—51.
 verzachting, 49—51.
W, 67 e. v.
w-verbindingen, 86.
IJ (*ei*).
Z, 29, 50.

